

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับ ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 1.1 ความหมายการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 1.2 แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 1.3 หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
    - 1.3.1 หลักการสำคัญของ "ผู้เรียนเป็นสำคัญ"
    - 1.3.2 หลักการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
    - 1.3.3 หลักการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์
    - 1.3.4 ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
    - 1.3.5 รูปแบบของการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
    - 1.3.6 เทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
    - 1.3.7 แนวการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก
2. บทบาทในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. แนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
4. คุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์
5. การจัดการศึกษาในจังหวัดอ่างทอง
6. พฤติกรรมการสอนของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ
8. สรุปแนวคิดและหลักการที่นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

1. การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.1 ความหมายการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 12) มาตรา 22 บัญญัติว่า การจัดการศึกษา ต้องยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด จำสำคัญที่ใช้ในความหมายเดียวกันกับผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ได้แก่ การจัดการศึกษาที่ผู้เรียน

เป็นศูนย์กลาง การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในการวิจัยครั้งนี้ เฉพาะที่เป็นส่วนของผู้วิจัย ใช้คำว่า การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นหลัก

ทิสนา แฉมมณี (2542 : 29) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดโดยมีจุดเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ซึ่งดูได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น มีใจจดจ่อผูกพันและ มีปริมาณการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่มากขึ้นโดยต้องสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้

กรมวิชาการ (2543ก : 3) ได้ระบุว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้คำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนมากที่สุด โดยการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถและพัฒนาตนเองได้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 33) ให้ความหมาย การเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตเหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจ โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริง ทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543ก : 20) กล่าวว่า กระบวนการการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการประเมินผลที่มุ่งพัฒนา "คน" และ "ชีวิต" ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (2542 : 36) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนใช้กระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเอง และเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2541 : 12) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหมายถึงกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้คิด ค้นคว้า และสร้างข้อความรู้ด้วยตนเอง ได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน มีส่วนร่วมกันสร้างความรู้ อย่างมีกระบวนการ ได้ผลงานที่ดีและสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (สุนันทา พรหมบุญ, 2543 : 11) ทรงบรรยายเรื่อง "แนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า" เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2542 ณ จังหวัดสงขลา ทรงนิยาม การศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไว้อย่างชัดเจนว่า

...แนวโน้มการศึกษาในทศวรรษหน้าอีกอย่างหนึ่งที่มีจะได้ยินได้ฟังกันอยู่ทุกวัน คือ การศึกษาที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ใน 2-3 วันนี้ ไปที่ไหนทุกคนก็พูดให้ฟังถึงเรื่องนี้ แต่ก็ไม่ได้อธิบายอะไรทำให้ไม่รู้ว่าเป็นอย่างไรก็ต้องแต่งเอาเอง เข้าใจว่าวิธีการส่วนหนึ่ง ของการศึกษาที่ให้นักเรียน หรือเด็กเป็นศูนย์กลางนี้เป็นสิ่งที่สอนกันมานานแล้ว ตอนข้าพเจ้าเด็ก ๆ ก็เคยได้รับการศึกษาแบบนี้ คือ ครูเอาใจใส่ส่งเสริมให้นักเรียนค้นคว้า หาความรู้ด้วยการใช้ สุ จี ปุ ลิ และการศึกษา 4 อย่างนี้แหละ (คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษาและหัตถศึกษา) สถานศึกษาเดิวนี่ที่ใช้อยู่ก็มี แต่ปัจจุบันสถานศึกษา ของเรามีเด็กมาก การศึกษาที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางคงทำลำบากขึ้น ที่สำคัญและ ควรเน้นกัน คือ ต้องส่งเสริมนักเรียนเรื่องการค้นคว้าหาความรู้

สถาบันแห่งชาติเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ได้ให้ความหมายของคำว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไว้ 2 ด้าน คือ ด้านผู้เรียนและด้านผู้สอนหรือผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ (ธารง บัวศรี, 2543 : 18)

ด้านผู้เรียน ระบุว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการปฏิบัติจริง ได้พัฒนากระบวนการคิด มีอิสระในการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจ สามารถค้นพบข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถนำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนและสังคมส่วนรวมได้

ด้านผู้สอนหรือผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ ระบุว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัด กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ใด ๆ ที่ผู้จัดต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและเคารพในศักดิ์ศรี สิทธิหน้าที่ของผู้เรียน มีการวางแผนการจัดกิจกรรม และจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็น ระบบ และที่สำคัญที่สุด คือ ต้องเน้นประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนเป็นสำคัญ

สมศักดิ์ สันธุระเวช (2542 : 94) ได้ให้ความหมาย กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งจัดกิจกรรม ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจของผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติ จริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ชาติ แจ่มนุช และคณะ (มปป. : 1) กล่าวว่า การเรียนการสอนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การที่ครูสามารถจัดดำเนินการเรียนการสอน ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนมาร่วมทำกิจกรรม มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีโอกาสได้คิดมีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน โดยครูเป็นผู้แนะนำช่วยเหลือ เมื่อผู้เรียนต้องการ ครูจะให้ความสำคัญต่อกระบวนการคิด กระบวนการทำงานของผู้เรียนมากกว่า สิ่งที่ผู้เรียนคิดหรือสิ่งที่ผู้เรียนผลิตขึ้น

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 75) ได้ให้ความหมายของคำว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า เป็นกิจกรรมที่ครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง คือ เป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ส่วนครูจะเป็นผู้ประสานงานให้คำแนะนำ ช่วยแก้ปัญหาเมื่อผู้เรียนต้องการ กระตุ้นให้ผู้เรียนทำกิจกรรมและเป็นผู้สรุปประเด็นสำคัญ การเรียนการสอนดำเนินไปโดยการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน

บังอร อนุเมธางกูร (2541 : 34) กล่าวว่า การสอนในลักษณะที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นการสอนในลักษณะให้นักเรียนสร้างความรู้โดยให้ออกาสนักเรียนได้คิด มีส่วนร่วมในการแสดงออก การปฏิบัติในกิจกรรมกลุ่มปฏิบัติกิจกรรมภาคปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งจะมีครูเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการคิดอยากรู้คำตอบ เพื่อจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นักเรียนศึกษา ทดลอง หาคำตอบด้วยตนเอง

นวลจิตต์ ชาวศิริพิงศ์ (2542 : 16) กล่าวว่า การสอนโดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางทำได้หลายลักษณะ แต่ละลักษณะมีลักษณะร่วมที่ชัดเจนอยู่ประการหนึ่ง คือ ต้องเป็นการสอนที่นักเรียนมีโอกาสได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ซึ่งตรงกับหลักการการจัดการเรียนการสอนแบบ CIPPA

ศิริชัย กาญจนวาสี (2543 : 6) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง กระบวนการพัฒนาร่างกาย จิตใจ สติ ปัญญา ความรู้ และคุณธรรมของผู้เรียน ด้วยการยึดผู้เรียนเป็นแกนกลางของการพัฒนาความเจริญงอกงาม สร้างการมีส่วนร่วมรู้ ร่วมคิด ร่วมกระทำ โดยผู้สอนทำหน้าที่วางแผนจัดกิจกรรม กระตุ้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ส่งเสริมความคิดและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มที่สอดคล้องกับศักยภาพ ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

ธนุ ฤทธิกุล (2542 : 42) ได้ให้ความหมายว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยเน้นให้ผู้เรียนได้คิดค้น สร้างและสรุปข้อความรู้ด้วยตนเอง สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

กุลวดี ไพจิตร (2544 : 19) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การที่ครูสามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนผสมผสานและต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ประสบการณ์ ความรู้รอบตัว ความชำนาญ ความสนใจของนักเรียนแต่ละคนมาร่วมทำกิจกรรม มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีโอกาสได้คิดพิจารณา แสดงความคิดเห็นร่วมกัน โดยครูเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือเมื่อนักเรียนต้องการ ครูจะให้ความสำคัญต่อกระบวนการคิด กระบวนการทำงานของนักเรียน มากกว่าสิ่งที่นักเรียนคิดหรือสิ่งที่นักเรียนผลิตขึ้นมา

สมนึก อ่อนจิระ (2545 : 39) ได้ให้ความหมายของ การจัดการเรียนการสอนที่ชี้ให้ผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์ต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ เริ่มตั้งแต่ให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียน เน้นกระบวนการคิดและการแก้ปัญหาที่หลากหลาย มีการกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วย ตนเอง โดยให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถและความต้องการของผู้เรียน

สรุปการจัดการเรียนการสอนโดยชี้ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึงการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จนผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถสร้างองค์ความรู้ ทักษะ เจตคติด้วยตนเอง ให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

1.2 แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยชี้ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 บัญญัติว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม เป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนการสอนยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

จอห์น ดิวอี้ (ศิริชัย กาญจนวาสี. 2543 : 2) เป็นผู้บุกเบิกคนสำคัญของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-centered learning) มีแนวคิดว่าการศึกษาคือเป็นฟังก์ชันหนึ่งของสังคม โรงเรียนจึงมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมอยู่ตลอดเวลา ครูที่ดีจะต้องนำประสบการณ์ ความสนใจและปัญหาจากสังคมภายนอกเข้ามาแทรกในกิจกรรมของโรงเรียน ครูจะต้องเข้าใจความต้องการและความสนใจของเด็ก ตระหนักในการสร้างผู้เรียนให้เกิดความงอกงามและพัฒนาการ (Growth and development) ตามศักยภาพของเด็กแต่ละคน หลักสูตรไม่ใช่ศูนย์กลางของการเรียนรู้ แต่ศูนย์กลางของการเรียนรู้อยู่ที่ตัวเด็ก (Child-centered) เด็กเป็นศูนย์กลางในสิ่งที่เขาต้องการเรียนรู้ เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้ เด็กจะเรียนรู้ได้ดีผ่านกิจกรรมที่เด็กลงมือกระทำ (Learning by doing) และกระทำตามความคิดของตนเอง

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2541 : 8-9) ได้รวบรวมแนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ไว้ดังนี้

สงบ ลักษณะ (วัฒนาพร ระวังทุกข์. 2541 : 8) กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอนที่ควรจะเป็นไว้ว่า ควรเป็นการเรียนการสอนที่นักเรียนได้รับการยอมรับนับถือในการเป็นเอกัตบุคคล

ได้เรียนรู้ด้วยวิธีที่เหมาะสมกับความสามารถ ได้เรียนสิ่งที่สนใจ สิ่งที่ต้องการ หรือ มีประโยชน์ ได้ปฏิบัติตามกระบวนการเพื่อการเรียนรู้ ได้รับการเอาใจใส่ ประเมินและช่วยเหลือเป็นรายบุคคล และได้รับการพัฒนาศักยภาพและสำเร็จตามอัธยาศัย

โกวิท วรพิพัฒน์ (วัฒนาพร ระบุทุกข. 2541 : 8) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์ควรเป็นไปเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น

โกวิท ประวาลพุกภัย (วัฒนาพร ระบุทุกข. 2541 : 8) อธิบายไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตร หมายถึง กระบวนการใด ๆ ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ เช่น กระบวนการกลุ่ม ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น กระบวนการสร้างความตระหนัก กระบวนการสร้างเจตคติ

อังฉรา วงศ์โสธร (วัฒนาพร ระบุทุกข. 2541 : 8) กล่าวว่า การเรียนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ช่วยเหลือให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นโดยการเตรียมเนื้อหา วัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ตลอดจนเป็นผู้คอยสอดส่องสำรวจในขณะที่ผู้เรียนฝึกและให้ข้อมูลป้อนกลับ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองและเกิดการพัฒนาศักยภาพขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีนักการศึกษาท่านอื่น ๆ ที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังต่อไปนี้

นวลจิตต์ เขาวีรติพงษ์ (2543 : 21-22) สรุปว่า วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง จะสามารถพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เป็นคนดี คนเก่งและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เพราะเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้เกิดขึ้นที่ตัวของนักเรียน

กิตติคม คาวีรัตน์ (2543 : 31) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจะช่วยทำให้การเรียนการสอนมีชีวิตชีวา สนุกสนาน กิจกรรมมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้ครูและนักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอยู่ตลอดเวลา

นางเยาว์ แข่งเพ็ญแข (2540 : 35) กล่าวว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จะต้องปรับเปลี่ยนอย่างจริงจังโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นการคิด การวิเคราะห์ การวิจัย สร้างองค์ความรู้ได้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ดอนน่า แบรินดิส และ พอล กินนิส (Brandes and Ginnis. 1998 : 163) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ ระบบการจัดการเรียนรู้ซึ่งมีผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญด้วยความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนเอง 100 % ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมและรับผิดชอบการเรียนรู้ของตน

เฮลมุท อาร์ แลงก์ และคณะ (Lang. 1995 : 148) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า เป็นแนวทางที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาครบถ้วน

ด้วยวิธีการของแต่ละบุคคลที่อาจแตกต่างกันไป เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมในการเรียนรู้ อย่างกระตือรือร้น และมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

มาร์ซี พี ดริสคอล (Driscoll, 1994 : 78) มองการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นศูนย์กลางว่า ผู้เรียนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับการเรียนการสอนที่ผู้อื่นออกแบบให้เท่านั้น แต่พวกเขา จะต้องเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น ในการกำหนดสิ่งที่ต้องการเรียนและวิธีการที่ความต้องการ เหล่านั้นจะเกิดสัมฤทธิ์ผลด้วย

สรุป จากแนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า แนวคิดการจัดการเรียน การสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ แนวทางในการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความต้องการ ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติ

1.3 หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.3.1 หลักการสำคัญของ "ผู้เรียนเป็นสำคัญ"

กระทรวงศึกษาธิการ (2542ก : 3-4) ได้เสนอหลักในการจัดการเรียนการสอนโดย ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ ดังต่อไปนี้

1.3.1.1 ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ ครมบทบาทเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ และให้บริการด้านความรู้แก่ผู้เรียน ผู้เรียนจะรับผิดชอบ ตั้งแต่เลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียนหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือก และจะเริ่มดำเนินการเรียนรู้ ด้วยตนเองด้วยการศึกษา ค้นคว้า รับผิดชอบการเรียนตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.3.1.2 เนื้อหาวิชามีความสำคัญ และมีความหมายต่อการเรียนรู้ ในการ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วย เนื้อหาวิชา ประสบการณ์เดิม ความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้ที่สำคัญและมีความหมายจึงขึ้นอยู่กับ "สิ่งที่สอน (เนื้อหา) และวิธีที่ใช้สอน (เทคนิคการสอน)"

1.3.1.3 การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จ หากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนรู้ ผู้เรียนจะได้รับความสุขสนุกสนานจากการเรียน หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ค้นพบข้อคำถามและคำตอบใหม่ ๆ สิ่งใหม่ ๆ ประเด็นที่ท้าทายและ ความสามารถในเรื่องใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นรวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาเริ่มด้วยตนเอง

1.3.1.4 สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มจะช่วย ส่งเสริมความเจริญงอกงาม การพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การปรับปรุงการทำงาน และการจัดการ กับชีวิตของแต่ละบุคคล สัมพันธภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม จึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียน

1.3.1.5 ผู้เรียนได้เห็นความสามารถของตนในหลาย ๆ ด้าน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งให้ผู้เรียนเห็นความสามารถของตนในแงุ่มที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนจึงมีความมั่นใจในตนเองและควบคุมตนเองให้มากขึ้น สามารถเป็นในสิ่งที่อยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงมากขึ้น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมับเหตุการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น

1.3.1.6 ผู้เรียนได้รับการพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้หลาย ๆ ด้าน พร้อมกันไป การเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน คุณลักษณะด้านความรู้ ความคิด ด้านการปฏิบัติ และด้านอารมณ์ความรู้สึก จะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

1.3.1.7 ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและเป็นผู้ให้บริการความรู้ ในการจัดการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน เป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียน และสามารถค้นคว้าจัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ครูจะต้องเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้เรียนเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน

ทิสนา แคมมณี (2543 : 17-20) ได้เสนอหลักในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ว่าเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนในลักษณะที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Construction of knowledge) และค้นพบข้อความรู้ด้วยตนเองแล้ว แต่ต้องพึงการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับผู้อื่น หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว รวมทั้งต้องอาศัยทักษะกระบวนการต่าง ๆ (Process skills) อาทิ ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการคิดและกระบวนการคิดต่าง ๆ ทักษะการจัดการ และทักษะการทำงานเป็นกลุ่มหรือทำงานเป็นทีม เป็นต้น นอกจากนั้นการเรียนรู้จะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้ มีประสาทการรับรู้ที่ตื่นตัว ไวต่อการรับรู้ข้อมูล ซึ่งสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนอยู่ในสภาพดังกล่าวได้ก็คือ การให้ผู้เรียนมีโอกาได้เคลื่อนไหวร่างกาย โดยการทำกิจกรรมที่มีลักษณะหลากหลายดังกล่าว จะช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง และที่มีความหมายต่อตนเอง ซึ่งความรู้ความเข้าใจนั้น จะมีความลึกซึ้งและอยู่คงทนขึ้น ก็คืออาศัยการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ในการจัดการแก้ไขสถานการณ์ที่หลากหลาย

อรุณี สติธัยภาทีกุล (2542 : 33-34) ได้เสนอหลักในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนครูจะต้องจัดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ตั้งแต่การวางแผนการเรียน การกำหนดกิจกรรม ขั้นตอนการเรียน แหล่งข้อมูล รูปแบบและวิธีการ นำเสนอผลการเรียน การวัดผลและประเมินผล สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีเป้าหมายในการเรียน

ที่ชัดเจนมากขึ้น มองเห็นเส้นทางการเรียนรู้ของตนเองได้ร่วมคิด เสนอ เลือกทำในสิ่งที่สนใจ ถนัด และต้องการมากขึ้นนั่นคือ ให้ผู้เรียนคิดเอง ทำเอง เรียนรู้เอง

2. จัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกทักษะและกระบวนการทางปัญญาจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง กิจกรรมและประสบการณ์ที่หลากหลายจะช่วยเสริมซึ่งกันและกัน ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะ และกระบวนการต่าง ๆ อย่างครอบคลุม ไม่น่าเบื่อ หรือซ้ำซาก โดยเฉพาะกิจกรรมนอกชั้นเรียนจะเพิ่มแรงจูงใจในการเรียน ผู้เรียนจะรู้สึกสนุกสนาน ด้นเด่นอยากรู้ อยากเห็น และเป็นอิสระมากขึ้น

3. จัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีกระบวนการ ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการทางภาษา กระบวนการทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น การเรียนรู้อย่างมีกระบวนการจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. จัดให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาอย่างต่อเนื่อง จากการร่วมกิจกรรมการเรียน การฝึกทักษะ และการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านร่างกาย ควรให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวร่างกายในรูปแบบต่าง ๆ ทางด้านสติปัญญาให้ได้ฝึกคิดอย่างหลากหลาย เช่น วิเคราะห์ สังเคราะห์ ทบทวน ใคร่ครวญ พิจารณา ด้านอารมณ์ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้การแสดงอารมณ์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ด้านสังคม ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ และพัฒนาทักษะทางสังคม การทำงาน และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น พัฒนาการต่าง ๆ เหล่านี้ ครูจะมองเห็นได้อย่างชัดเจนจากผลงานของผู้เรียน จากการสัมภาษณ์ครูที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (ครูต้นแบบ) พบว่าครูทุกคนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ความเป็นตัวตนและพัฒนาการต่าง ๆ ของผู้เรียนจะปรากฏอย่างเด่นชัดในชิ้นงานที่ผู้เรียนนำเสนอ ในแฟ้มสะสมงาน

5. บทบาทของครูจะต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวก วางแผนจัดกิจกรรม เตรียมสื่อ และแหล่งข้อมูลให้สะดวกต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน กำกับดูแล ช่วยเหลือให้คำแนะนำ และแก้ปัญหา จนกว่าผู้เรียนจะทำงานที่ต้องการได้สำเร็จ ดังนั้นครูจึงต้องเตรียมการล่วงหน้า ซึ่งอาจใช้เวลามากกว่าที่เคยทำมาก่อน เวลาในชั้นเรียนครูสามารถนำไปใช้ในการดูแล ช่วยเหลือผู้เรียนโดยเฉพาะผู้เรียนที่ต้องการความช่วยเหลือจากครูมากกว่าคนอื่น ไม่ใช่เป็นผู้สั่งงานให้ผู้เรียนไปค้นคว้าตามบุญตามกรรม แล้วออกมารายงานในชั้นเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูเข้าใจผิดกันเป็นอย่างมาก

6. ใช้ชุมชนและแหล่งความรู้อื่น ๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ชุมชนจัดเป็นห้องเรียนใหญ่สำหรับผู้เรียน ในชุมชนผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกอย่างทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำลำคลอง ป่า พืช สัตว์ อากาศ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น

ที่ชัดเจนมากขึ้น มองเห็นเส้นทางการเรียนรู้ของตนเองได้ร่วมคิด เสนอ เลือกทำในสิ่งที่สนใจ ถนัด และต้องการมากขึ้นนั่นคือ ให้ผู้เรียนคิดเอง ทำเอง เรียนรู้เอง

2. จัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกทักษะและกระบวนการทางปัญญาจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง กิจกรรมและประสบการณ์ที่หลากหลายจะช่วยเสริมซึ่งกันและกัน ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะ และกระบวนการต่าง ๆ อย่างครอบคลุม ไม่น่าเบื่อ หรือซ้ำซาก โดยเฉพาะกิจกรรมนอกชั้นเรียนจะเพิ่มแรงจูงใจในการเรียน ผู้เรียนจะรู้สึกสนุกสนาน ตื่นเต้นอยากรู้อยากเห็น และเป็นอิสระมากขึ้น

3. จัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีกระบวนการ ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการทางภาษา กระบวนการทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น การเรียนรู้อย่างมีกระบวนการจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. จัดให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาอย่างต่อเนื่อง จากการร่วมกิจกรรมการเรียน การฝึกทักษะ และการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านร่างกาย ควรให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวร่างกายในรูปแบบต่าง ๆ ทางด้านสติปัญญาให้ได้ฝึกคิดอย่างหลากหลาย เช่น วิเคราะห์ สังเคราะห์ ทบทวน ใคร่ครวญ พิจารณา ด้านอารมณ์ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้การแสดงอารมณ์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ด้านสังคม ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ และพัฒนาทักษะทางสังคม การทำงาน และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น พัฒนาการต่าง ๆ เหล่านี้ ครูจะมองเห็นได้อย่างชัดเจนจากผลงานของผู้เรียน จากการสัมภาษณ์ครูที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (ครูต้นแบบ) พบว่าครูทุกคนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ความเป็นตัวตนและพัฒนาการต่าง ๆ ของผู้เรียนจะปรากฏอย่างเด่นชัดในชิ้นงานที่ผู้เรียนนำเสนอ ในแฟ้มสะสมงาน

5. บทบาทของครูจะต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวก วางแผนจัดกิจกรรม เตรียมสื่อ และแหล่งข้อมูลให้สะดวกต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน กำกับดูแล ช่วยเหลือให้คำแนะนำ และแก้ปัญหาจนกว่าผู้เรียนจะทำงานที่ต้องการได้สำเร็จ ดังนั้นครูจึงต้องเตรียมการล่วงหน้า ซึ่งอาจใช้เวลามากกว่าที่เคยทำมาก่อน เวลาในชั้นเรียนครูสามารถนำไปใช้ในการดูแล ช่วยเหลือผู้เรียนโดยเฉพาะผู้เรียนที่ต้องการความช่วยเหลือจากครูมากกว่าคนอื่น ไม่ใช่เป็นผู้สั่งงานให้ผู้เรียนไปค้นคว้าตามบุญตามกรรม แล้วออกมารายงานในชั้นเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูเข้าใจผิดกันเป็นอย่างมาก

6. ใช้ชุมชนและแหล่งความรู้อื่น ๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ชุมชนจัดเป็นห้องเรียนใหญ่สำหรับผู้เรียน ในชุมชนผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกอย่างทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำลำคลอง ป่า พืช สัตว์ อากาศ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น

วัฒนธรรม การดำรงชีวิต ระบบเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สาธารณสุข เป็นต้น การเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนได้สำรวจศึกษาประเด็นต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับวัย สอดคล้องกับหลักสูตร ทั้งด้าน ธรรมชาติและสังคม จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ น่าเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ แหล่งความรู้อื่นๆ จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มขึ้นนอกเหนือจาก ข้อความรู้ที่จะได้รับ

7. สร้างบรรยากาศที่ดี มีความสุขในการเรียนให้เกิดขึ้น บรรยากาศที่ดีเริ่มจากการมี สัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูกับผู้เรียน บุคลิกภาพที่เป็นกันเอง จริงใจ ยอมรับศักยภาพและความสามารถของผู้เรียน เป็นสิ่งที่ช่วยจูงใจให้ผู้เรียนมีความรู้สึก เจตคติที่ดีในทางบวกต่อวิชา ที่เรียนมากขึ้น เมื่อรวมกับกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย ที่ได้ลงมือปฏิบัติ ได้มีส่วนร่วม ความกระตือรือร้นของผู้เรียนจะมีเพิ่มมากขึ้น และประสิทธิภาพในการเรียนการสอนจะเพิ่มมากขึ้น ตามต้องการ

จากหลักการดังกล่าว สรุปได้ว่า หลักในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียน เป็นสำคัญ ก็คือ จะต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเองให้มากที่สุด การเรียนรู้ที่สำคัญขึ้นอยู่กับสิ่งที่สอน (เนื้อหา) และวิธีที่ใช้สอน (เทคนิคการสอน) ผู้เรียน มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน สามารถพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้หลาย ๆ ด้านพร้อมกัน ครูเป็น ผู้อำนวยความสะดวกและเป็นผู้ให้บริการความรู้แก่ผู้เรียน

1.3.2 หลักการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

หลักการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างได้ผล การจัด ประสบการณ์การเรียนรู้ควรยึดหลักดังต่อไปนี้ (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2541 : 11)

1.3.2.1 การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้น ผู้เรียนจึงควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน การสอน

1.3.2.2 การเรียนรู้เกิดขึ้นจากแหล่งต่างๆ กัน มิใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง เพียงแหล่งเดียว ประสบการณ์ความรู้สึคนึกคิดของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ

1.3.2.3 การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความเข้าใจ จึงจะช่วย ให้ผู้เรียนจดจำ และสามารถใช้การเรียนรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบ ด้วยตนเอง มีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้ดี

1.3.2.4 การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้นั้นมีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจ และมีทักษะในเรื่องนี้แล้ว จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และคำตอบต่าง ๆ ที่คนต้องการ

1.3.2.5 การเรียนรู้ที่มีความหมาย คือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สมาน อัสวภูมิ และคณะ (2539 : 12-13) ได้เสนอหลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า

1. การเรียนรู้ทั้งมวลมีความหมายกับผู้เรียน (Meaningful) และสิ่งที่จะมีความหมายกับผู้เรียนโดยทั่วไปแล้ว สิ่งนั้นจะต้องมีความสำคัญ และมีความเกี่ยวข้องกับตัวเขาหรือการดำรงชีวิตของเขาทางใดทางหนึ่ง และทำให้เขาแตกต่างไปจากที่เขาไม่มีสิ่งนั้น ดังนั้นกิจกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบตนเอง และเข้าใจสิ่งที่มีความหมายต่อตนเอง

2. การเรียนรู้เป็นทรัพย์สินทางปัญญาเฉพาะบุคคล (Personal possession) และสามารถนำสิ่งที่เขาเรียนรู้ให้เป็นประโยชน์ได้ การที่ผู้เรียนจะได้ครอบครองทรัพย์สินทางปัญญา เขาต้องฝึกฝนด้วยตนเอง ดังนั้นการเรียนด้วยการกระทำจึงเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา

3. การเรียนรู้ที่ดีต้องสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง (Generalization and application) การจัดการศึกษาโดยทั่วไป เป็นกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน และเตรียมตัวเพื่ออนาคตซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้น ดังนั้นสิ่งที่ผู้เรียนควรเรียนรู้น่าจะเป็นสิ่งที่สามารถใช้ได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และสามารถประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ จึงเป็นการเตรียมผู้เรียนเพื่อการดำรงชีวิต (Education for life)

4. การเรียนรู้ควรตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual differences) ดังนั้นประสบการณ์เดิม จุดอ่อน จุดแข็งของผู้เรียนแต่ละคน จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าโรงเรียนต้องจัดหลักสูตรให้กับผู้เรียนเป็นรายบุคคล แต่โรงเรียนควรใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเป็นฐาน ในการพัฒนาผู้เรียนให้เขาได้พัฒนาสูงสุดตามศักยภาพของเขา เพื่อให้เขามีแบบฉบับและลีลาเฉพาะเป็นของตนเองต่อไป

5. ผู้เรียนเป็นผู้ทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Active agents of learning) ซึ่งหมายถึง การเปลี่ยนมุมมองต่อผู้เรียน จากการเป็นผู้รับและครูเป็นผู้ให้ความรู้ เป็นผู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ผู้เรียนแต่ละคนมีความเป็นตัวของตัวเองในฐานะบุคคล และมีเอกสิทธิ์ในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงเห็นจริง (Insight) "ความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy)" และ "ความมีเสรีภาพในการเรียนรู้ (Freedom)" ตามข้อตกลงของสังคม ซึ่งหมายความว่าไม่ทำอะไรตามใจทุกอย่าง แต่ต้องเป็นไปตามกติกาเหมือนกับการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย ทุกคนมีเสรีภาพมีสิทธิ แต่ขณะเดียวกันก็มีหน้าที่อยู่ร่วมกันตามกติกาของสังคม การเรียนการสอนตามแนวความคิดนี้ ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูมี

ความสามารถในการมองภาพรวม การพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน (Map of knowledge) เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีเป้าหมาย

6. การจัดการเรียนการสอนควรเป็นการบูรณาการ และการพัฒนาการในตัวผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ (Wholeness) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องขององค์ความรู้ต่าง ๆ และความหมายของสิ่งที่เรียนรู้ โดยการจัดสภาพแวดล้อมและบริบทการเรียนรู้ควรเป็นไปเพื่อการจูงใจ การสร้างวินัยในตนเอง และการพัฒนาทัศนคติของผู้เรียน เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

7. ผลสำเร็จในการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ คือ สถานศึกษาที่สามารถจัดกิจกรรมทางการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการบูรณาการความรู้ และทักษะใหม่ ๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งของตัวเขา โดยให้เขาเป็นคนเก่ง และคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพที่สูงจรด ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อรุณี สติธัยภาติกุล (2542 : 35-36) ได้เสนอหลักการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. เน้นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม และมีบทบาทในกระบวนการสอนทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน กำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียน การสอน สื่อ และวิธีการวัดผลและประเมินผล

2. เน้นการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน เป้าหมายสูงสุดในข้อนี้คือ ครูสามารถจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างครบถ้วน เหมาะสม สามารถช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้ตามศักยภาพของตนเอง

3. เน้นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ประสบการณ์ ความสามารถ ทักษะ กระบวนการคิด (กระบวนการทางสติปัญญา) การลงมือปฏิบัติจนเกิดการเรียนรู้และสามารถสร้างองค์ความรู้ ผลงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง

4. เน้นการสอนที่ครูเลือกสรรกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ มาใช้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่แตกต่างกัน และเกิดแรงจูงใจ ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

5. เน้นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม ทั้งที่เป็นการศึกษาค้นคว้า การลงมือปฏิบัติ การสร้างสรรค์ผลงาน การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ระหว่างคนในกลุ่ม

6. เน้นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกศึกษา สร้างสรรค์งานตามความสนใจ และเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

7. เน้นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ความรู้จากห้องเรียน ไปสู่ชีวิตประจำวันหรือนำเอาสภาพปัญหาชุมชนมาเป็นหัวข้อในการเรียนรู้

8. เน้นการสอนที่เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหาความรู้หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่มีในโลก

9. บรรยากาศในห้องเรียนต้องเป็นบรรยากาศที่เป็นกันเอง ผ่อนคลายไม่กดดัน หรือตึงเครียดอย่างไม่มีเหตุผล ใช้การเสริมแรง การจูงใจ ให้กำลังใจมากกว่าการลงโทษ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการเรียน การทำงานเพื่อการเรียนรู้ และเกิดความรู้สึกรักมีความสุขในการเรียน

10. การวัดผลเน้นการทดสอบเพื่อพัฒนาทักษะภาพ กระบวนการต่าง ๆ ในตัวผู้เรียน เช่นเดียวกับการทดสอบวัดความรู้เพื่อผ่านจุดประสงค์

จากหลักการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า หลักการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น จะต้องเป็นการเรียนรู้ที่มีกระบวนการ มีความหมายต่อผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเอง เกิดจากความเข้าใจ มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน ตลอดจนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลาย

1.3.3 หลักการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์

หลักการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน ดังนี้ (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2541 : 11)

1.3.3.1 ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างทั่วถึงและมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้กระทำ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและกระตือรือร้นที่จะเรียนอย่างมีชีวิตชีวา

1.3.3.2 ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ โดยการให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม ได้พูดคุยปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น และการเรียนรู้จะปรับตัวให้สามารถอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้

1.3.3.3 ยึดการค้นพบด้วยตนเอง เป็นวิธีการสำคัญต่อการเรียนรู้โดยครูผู้สอนพยายามจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใด ๆ ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี และมีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียน และเกิดความคงทนของความรู้

1.3.3.4 เน้นกระบวนการ (Process) ควบคู่ไปกับผลงาน (Product) โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดผลงานมิใช่มุ่งจะพิจารณาถึงผลงานแต่เพียงอย่างเดียว เพราะว่าประสิทธิภาพของผลงานขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของกระบวนการ

1.3.3.5 เน้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสค้นหาแนวทางที่จะนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในชีวิตประจำวัน พยายามส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริง และพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

สรุปได้ว่า หลักการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ของการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น จะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมากที่สุด ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ เน้นการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์กระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน ส่งเสริมการปฏิบัติจริง นอกจากนี้ยังเน้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

1.3.4 ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (พ.ค.ร.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญขึ้น โดยการกำหนดตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน 9 ข้อ และการสอนของครู 10 ข้อ เป็นเครื่องตรวจสอบว่า เมื่อใดก็ตามที่เกิดการเรียนหรือการสอนตามตัวบ่งชี้เหล่านี้ เมื่อนั้นได้เกิดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญแล้ว (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542ข : 23-24)

ตัวบ่งชี้การสอนของครู

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
3. ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาผู้เรียนอย่างทั่วถึง
4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
5. ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด ฝึกทำและฝึกปรับปรุงตนเอง
6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ สังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน

ผู้เรียน

7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้
8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง
9. ครูฝึกฝนกิริยามารยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน

1. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง

3. ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
4. ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล
5. ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหาทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน
6. ผู้เรียนได้ฝึกค้นคว้า รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง
7. ผู้เรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข
8. ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและมีความรับผิดชอบในการทำงาน
9. ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

พิมพ์พันธ์ เฉชะคุปต์ (2542 : 8) ได้เสนอตัวบ่งชี้การจัดการเรียนการสอน โดยชี้ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

ตัวบ่งชี้การสอนของครู

1. ผู้สอนจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่เอง
2. ผู้สอนให้ผู้เรียนใช้ทักษะกระบวนการ คือกระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม และสร้างความรู้ด้วยตนเอง
3. ผู้สอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน คือ มีส่วนร่วมทั้งด้านปัญญา กาย อารมณ์ และสังคม รวมทั้งให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทั้งสิ่งมีชีวิต และปฏิสัมพันธ์กับสิ่งไม่มีชีวิต เช่น หนังสือ สถานที่ต่าง ๆ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น
4. ผู้สอนสร้างบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งบรรยากาศทางกายภาพและจิตใจ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข
5. ผู้สอนมีการวัดและประเมินผลทั้งทักษะกระบวนการ จิตความสามารถ สักยภาพของผู้เรียน และผลผลิตจากการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการประเมินตามสภาพจริง
6. ผู้สอนพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
7. ผู้สอนเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก คือ ผู้สอนต้องเป็นผู้จัดประสบการณ์ รวมทั้งสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนใช้เป็นแนวทางสร้างความรู้ด้วยตนเอง คือ ผู้สอนที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก นั้นมีบทบาทดังนี้ 1) เป็นผู้นำเสนอ 2) เป็นผู้สังเกต 3) เป็นผู้ถาม 4) เป็นผู้ให้การเสริมแรง 5) เป็นผู้แนะนำ 6) เป็นผู้สะท้อนความคิด 7) เป็นผู้จัดบรรยากาศ 8) เป็นผู้จัดระเบียบ 9) เป็นผู้แนะนำ 10) เป็นผู้ประเมิน 11) เป็นผู้ให้คำชื่นชม 12) เป็นผู้กำกับ

ตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของผู้เรียน

1. ผู้เรียนสร้างความรู้ รวมทั้งสร้างสิ่งประดิษฐ์ด้วยตนเอง
2. ผู้เรียนใช้ทักษะกระบวนการ คือ กระบวนการคิด และกระบวนการกลุ่ม สร้างความรู้ด้วยตนเอง

3. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน และมีปฏิสัมพันธ์

4. ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข

5. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้

กึ่งฟ้า สันธูวณย์ และสุภาสิณี สุทธิระ (2543 : 32) ได้ให้ข้อบ่งชี้ของครูผู้สอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. วางแผนร่วมกับผู้เรียนในการตั้งวัตถุประสงค์ รูปแบบและลักษณะของกิจกรรม
2. เตรียมการวัดผลประเมินผลโดยให้ผู้เรียนมีการสรุปข้อความรู้ สะท้อนผลการเรียนรู้ และเก็บใจความสำคัญ

3. คิดเห็นและอภิปรายร่วมกับนักเรียน

4. จัดกลุ่มให้เรียนรู้และร่วมมือกันเรียนรู้

5. เปิดโอกาสให้ซักถาม และให้เวลาในการคิดสม่ำเสมอ

6. ให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เรียนและระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

7. ให้มีการนำเสนอผลงาน

8. ทำบรรยากาศให้อบอุ่นเป็นกันเอง ไม่เครียด

9. กระตุ้นและเสริมแรงผู้เรียนสม่ำเสมอ

10. ส่งเสริมการคิดด้วยวิธีที่หลากหลาย

11. มีการให้ทำกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ

12. มีตัวอย่างที่เป็นประสบการณ์จริงใกล้ตัวและสัมพันธ์กับเรื่องที่เรียน

13. แจกเอกสารและบอกแหล่งความรู้ล่วงหน้า

14. มีคำถามและประเด็นสำคัญให้ผู้เรียนได้เตรียมตัวก่อนเรียน

15. ใช้สื่อได้อย่างเหมาะสม

16. อธิบาย และสื่อความหมายได้ชัดเจน

สรุป ตัวบ่งชี้ในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การที่ครูผู้สอนมีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนน้อยลง โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีบทบาทมากขึ้น โดยการประเมินจากครูผู้สอนและพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน

1.3.5 รูปแบบของการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญมีหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีระดับบทบาทของครูและผู้เรียนมากน้อยแตกต่างกันไป (วัฒนาพร ระจิบทุภักข์, 2541 : 11-12)

1. รูปแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centred class) คือ ครูเตรียมเนื้อหา วัสดุ อุปกรณ์และสื่อทั้งหมด ผู้เรียนดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีครูคอยดูแล กำกับและให้คำปรึกษา กิจกรรมในรูปแบบนี้ส่วนมากเป็นกิจกรรมกลุ่มหรือจับคู่

2. รูปแบบสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นฐาน (Learner-based teaching) คือรูปแบบที่ครูกระตุ้นหรือมอบหมายให้ผู้เรียนค้นคว้าข้อมูล เรื่องที่จะเรียนเอง หรือจัดทำสื่อการเรียนรู้เอง โดยใช้ประสบการณ์ ความรู้และความชำนาญของผู้เรียนเป็นฐาน

3. รูปแบบเรียนตามอัธยาศัย (Learner independence หรือ self – directed learning) คือรูปแบบที่ผู้เรียนเป็นอิสระจากชั้นเรียน สามารถศึกษา ค้นคว้าจากสื่อที่จัดไว้ในศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง แล้วเลือกทำงานหรือฝึกปฏิบัติตามต้องการตามความสนใจและศักยภาพของตน โดยอาจศึกษาตามลำพังหรือจับคู่ศึกษากับเพื่อน

ทิสนา แชมมณี (2540 : 32-33) ได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (Physical participation) คือเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อช่วยให้ประสาทการรับรู้ของผู้เรียนตื่นตัวพร้อมที่จะรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น การรับรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ หากผู้เรียนไม่มีความพร้อมในการรับรู้ แม้จะมีการให้ความรู้ที่ดี ๆ ผู้เรียนก็ไม่สามารถรับได้ ซึ่งจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่พบได้เสมอ ๆ คือ หากผู้เรียนต้องนั่งนาน ๆ ไม่ช้าผู้เรียนอาจจะหลับหรือคิดไปเรื่องอื่น ๆ ได้ การเคลื่อนไหวทางกายมีส่วนช่วยให้ประสาทการรับรู้ตื่นตัวพร้อมที่จะรับและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี ดังนั้น กิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนจึงควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสมกับวัยและระดับความสนใจของผู้เรียน

2. เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา (Intellectual participation) คือเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเคลื่อนไหวทางสติปัญญาหรือพุทธร่าง ๆ ว่า เป็นกิจกรรมที่ท้าทายความคิดของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความจดจ่อในการคิด สนุกที่จะคิด ดังนั้น กิจกรรมจะมีลักษณะดังกล่าวได้ ก็จะต้องมีเรื่องให้ผู้เรียนคิดโดยเรื่องนั้นจะต้องไม่ง่ายและไม่ยากเกินไปสำหรับผู้เรียน เพราะถ้าง่ายเกินไปผู้เรียนก็ไม่จำเป็นต้องใช้ความคิด แต่ถ้ายากเกินไป ผู้เรียน

ก็จะเกิดความหือถอยที่จะคิด ดังนั้นครูจึงต้องหาประเด็นที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดหรือลงมือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3. เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม (Social participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อาศัยรวมกันเป็นหมู่คณะ มนุษย์โดยทั่วไปจะต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับบริบทต่าง ๆ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี จึงควรเป็นกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวด้วย

4. เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางอารมณ์ (Emotional participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดความหมายต่อตนเอง กิจกรรมที่ส่งผลต่อความรู้สึกของผู้เรียนนั้น มักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประสบการณ์และความเป็นจริงของผู้เรียน จะต้องเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนโดยตรงหรือใกล้ชิดตัวผู้เรียน

มาร์ติน และคณะ (Martin, et al. 1994 : 46) ได้เสนอรูปแบบการสอนที่ชี้แนะผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. การสำรวจ (Explore) เป็นขั้นที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการสังเกต สนับสนุน การร่วมมือกันสำรวจเพื่อให้เห็นปัญหา
2. การอธิบาย (Explain) เป็นขั้นที่ผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน เช่น แนะนำ ถามให้คิด เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบ หรือสร้างความรู้ด้วยตนเอง ความรู้ที่ได้เป็นความรู้เชิงประจักษ์
3. การชี้แนะ (Expand) เป็นขั้นที่ผู้สอนช่วยพัฒนาผู้เรียนให้คิดค้นต่อ ๆ ไป พัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ พัฒนาการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และพัฒนาให้มีประสบการณ์กว้างไกลทั้งเรื่องธรรมชาติและเทคโนโลยี
4. การประเมิน (Evaluate) เป็นขั้นที่ผู้สอนประเมินโน้ตส่นของผู้เรียน โดยตรวจสอบความคิดที่เปลี่ยนไปและตรวจสอบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การปฏิบัติ การแก้ปัญหา การถามคำถาม ตลอดจนพัฒนาให้ผู้เรียนสนใจและเคารพความคิดและเหตุผลของคนอื่น ๆ ด้วย

สรุป รูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยชี้แนะผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ เรียนรู้อย่างมีกระบวนการให้ได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และนำชุมชน แหล่งความรู้อื่น ๆ มาสู่การเรียนการสอน โดยครูจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเอง เป็นผู้อำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ แนะนำผู้เรียน รวมทั้งสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียน และปรับเปลี่ยนการวัดผลประเมินผลให้เป็นไปตามสภาพจริง

1.3.6 เทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

เทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนอยู่มาหลายวิธี ที่ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับผู้เรียนในฐานะศูนย์กลางของการเรียนการสอน ซึ่งครูสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียน จุดประสงค์การเรียนรู้ และเนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยแยกกลุ่มเทคนิคตามแนวคิดการจัดกิจกรรม การจัดกลุ่มและวิธีการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 25-27) ได้ดังนี้

1.3.6.1 เทคนิคการจัดการเรียนการสอนทางอ้อม (Indirect instructional techniques) ประกอบด้วยเทคนิคการเรียนแบบต่าง ๆ ดังนี้ แบบสืบค้น (Inquiry) แบบค้นพบ (Discovery) แบบแก้ปัญหา (Problem solving) แบบสร้างแผนผังความคิด (Concept mapping) แบบใช้กรณีศึกษา (Case studies) แบบตั้งคำถาม (Questioning) และแบบใช้การตัดสินใจ (Decision making)

1.3.6.2 เทคนิคการศึกษาเป็นรายกรณี (Individual study) ประกอบด้วยเทคนิควิธีการเรียนแบบต่าง ๆ ดังนี้ ศูนย์การเรียนรู้ (Learning center) ศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self access center) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning activity packages) คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) การทำรายงาน การค้นคว้าอย่างอิสระ การเขียนเรียงความ การเรียนเสริม การทำโครงงาน กุสสุณญา การทำนิตยสาร และการมอบหมายงานเป็นรายบุคคล

1.3.6.3 เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี (Technology-related instruction) ประกอบด้วยการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ประกอบการเรียน ดังนี้ การใช้สิ่งพิมพ์ ตำราเรียน และแบบฝึกหัด การใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ (Learning center) ชุดการสอน (Instruction package) คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction : CAI) และบทเรียนสำเร็จรูป (Programmed text)

1.3.6.4 เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นปฏิสัมพันธ์ (Interactive instruction) ประกอบด้วยเทคนิคการเรียนแบบต่างๆ ดังนี้ การได้วาที กลุ่มระดมพลังสมอง (Buzz) การอภิปราย การระดมพลังสมอง การแก้ปัญหา กลุ่มดาว การประชุมแบบต่าง ๆ บทบาทสมมติ กลุ่มสืบค้นคู่คิด (Think-Pair-Share) การฝึกปฏิบัติ และกลุ่มเอกฉันท์ 1-3-6

1.3.6.5 เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ (Experiential instruction) ประกอบด้วยเทคนิคการเรียนแบบต่าง ๆ ดังนี้ การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory learning) เกม (Games) กรณีตัวอย่าง (Case studies) สถานการณ์จำลอง (Simulation) ละการ (Dramatization) และบทบาทสมมติ (Role-play)

1.3.6.6 เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) ประกอบด้วย เทคนิคการเรียนรู้แบบต่าง ๆ ดังนี้ ปริศนาความคิด (Jigsaw) ร่วมมือแข่งขัน (Teams-Games-Tournaments หรือ TGI) การแบ่งกลุ่มแบบกลุ่มสัมฤทธิ์ (Student Teams and Achievement Divisions หรือ STAD) การแบ่งกลุ่มแบบช่วยรายบุคคล (Team Assisted Individualization หรือ TAI) กลุ่มสืบค้น (Group Investigating หรือ GI) กลุ่มเรียนรู้ร่วม (Learning Together หรือ LT) ร่วมกันคิด (Numbered Heads Together หรือ NHT) และกลุ่มร่วมมือ (Co-op Co-op)

1.3.6.7 เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ประกอบด้วยเทคนิคการเรียนรู้แบบต่าง ๆ ดังนี้ การเรียนการสอนแบบสตอรีไลน์ (Storyline method) การเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา (Problem-solving)

สรุป ในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีเทคนิคการจัดการเรียนการสอนอยู่มากมาย ซึ่งเทคนิคดังกล่าวเน้นการให้ความสำคัญกับผู้เรียน สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของผู้เรียนและจุดประสงค์ของการเรียนรู้

1.3.7 แนวการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก

1.3.7.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

การจัดการเรียนให้บรรลุมาตรฐานของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ผู้สอนต้องศึกษา วิเคราะห์สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น จัดทำสาระการเรียนรู้ช่วงชั้น ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค และจัดทำคำอธิบายรายวิชา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจก่อนจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องดำเนินการ ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2545ก : 101-106)

1. เลือกรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนต้องเลือกรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเหมาะสมกับผู้เรียน เช่น การสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น การปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนทำโครงการ

2. คิดค้นเทคนิคกลวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถคิดค้นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอื่น ๆ และนำมาใช้ให้เหมาะกับปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ความสามารถ ด้านเนื้อหาวิชา ความสนใจและวัยของผู้เรียน ความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น เวลา สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชน

3. จัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้นั้นมีหลายรูปแบบ ผู้สอนสามารถเลือกนำมาใช้หรือปรับใช้โดยคำนึงถึงสภาพและลักษณะของผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามกระบวนการเรียนรู้อย่างมีความสุข

คุณลักษณะและบทบาทของครูผู้สอน คือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

คุณลักษณะของผู้สอน มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้ความเข้าใจในการจัดหลักสูตร โดยเฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
2. มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาภาษาไทยเป็นอย่างดี
3. ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้ดี เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น
4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
5. เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้ทันสมัยทันเหตุการณ์อยู่เสมอ
6. มีความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนภาษาไทย หลากรูปแบบตามหลัก

การวัดผลและประเมินผล

7. มีความรู้ ความเข้าใจด้านจิตวิทยา เข้าใจลักษณะธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียนเป็นอย่างดี

8. มีคุณลักษณะของครูที่ดีที่ผู้เรียนพึงประสงค์ ได้แก่ ใจดี อ่อนโยน แจ่มใส มีอารมณ์ขัน พูดจาไพเราะ มีเมตตา ขยัน อดทน เอาใจใส่ผู้เรียนอย่างทั่วถึง มีเวลาให้ผู้เรียนเข้าพบและปรึกษาหารือ มีความเป็นมิตร มีความยุติธรรมใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของผู้เรียนและไว้วางใจ ความคิด ความรู้สึกของผู้เรียนและมีคุณธรรม

9. เป็นแบบอย่างที่ดีด้านความประพฤติและมีบุคลิกภาพที่สง่างาม

บทบาทหน้าที่ของผู้สอน

1. ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ร่วมกับคณะครูในหมวดวิชา โดยทำหน้าที่ 4 ประการ คือ พัฒนาหลักสูตร ใช้หลักสูตร วิจัยและประเมินหลักสูตร และการปรับหลักสูตร

2. จัดบรรยากาศและกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข ได้แก่

2.1 ยอมรับในศักยภาพของผู้เรียนว่าสามารถเรียนรู้ได้เท่าเทียมกัน

2.2 ส่งเสริมให้ผู้เรียนยอมรับนับถือ ภาควิชาในความสามารถของตน และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้

2.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนเลือกเรียนรายวิชาต่าง ๆ ตามความถนัด ความสามารถ ความต้องการ และความสนใจของตนเอง

2.4 ส่งเสริมผู้เรียนให้ค้นพบความสามารถของตนเอง และมีโอกาสได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่ ตลอดจนรู้จักวางแผนการเรียนรู้ได้เอง

2.5 จัดบทเรียนที่มีความหมาย มีประโยชน์เหมาะสมกับวุฒิภาวะ และความสามารถที่จะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสประสบความสำเร็จได้

2.6 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย จูงใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ตามศักยภาพและมีความสุข

2.7 ใช้ภาษาที่ถูกต้องตามวัฒนธรรมการใช้ภาษา ในการจัดกระบวนการเรียน การสอน และปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนทุกโอกาส

2.8 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาความรู้ ความสามารถของตนเอง

3. จัดสภาพในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ห้องเรียนควรเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียน ได้ทั้งความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม เกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิด การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและหมู่คณะ เป็นการฝึกการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข มี บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดี เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้ทุกด้าน ห้องเรียนจึงเป็นห้องเรียนแห่ง การเรียนรู้

การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ควรฝึกให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิด ความคิด และความสามารถเฉพาะของตน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างสรรค์งานให้เกิด ประโยชน์ เป็นการฝึกให้มีมนุษยสัมพันธ์ ฝึกภาวะผู้นำ ฝึกความรับผิดชอบ การแก้ปัญหาาร่วมกัน การยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การให้เกียรติผู้อื่น ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย ความมีมารยาทในสังคม ฯลฯ และควรตั้งมาตรฐานการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

การจัดสภาพห้องเรียน ควรให้มีความสะดวก สะอาด สวยงาม และเอื้อต่อการปฏิบัติงาน ฝึกทักษะของผู้เรียน มีสื่อและอุปกรณ์พร้อมที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ และมีแหล่งค้นคว้า เช่น มุมหนังสือในห้องเรียน ฯลฯ

4. จัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้ส่งเสริมการเรียนรู้ โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ สำคัญ ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อม เช่น สวนพฤกษศาสตร์ สามารถที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนแบบ บูรณาการได้หลายสาระการเรียนรู้ เช่น ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาชื่อและชนิดของ พันธุ์ไม้ ใช้ความรู้ทางการงานอาชีพในการศึกษาวิธีการปลูกการขยายพันธุ์ คุณค่าทางอาหารและ ประโยชน์อื่น ๆ ใช้ความรู้ทางศิลปะในการตกแต่ง ออกแบบการจัดสวน ใช้ความรู้ทาง คณิตศาสตร์ในการคิดคำนวณพื้นที่และระยะการปลูก ใช้ความรู้ทางภาษาในการบรรยาย พรรณนา หรือนำชมสวน ใช้ความรู้ทางสุขศึกษาในการศึกษาคุณประโยชน์ของสมุนไพร ซึ่งอาจจะเรียนรู้ ควบคู่กับวิชาวิทยาศาสตร์ หรือความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและเป็นหัวใจสำคัญที่ผู้เรียน จะใช้ในการศึกษา ค้นคว้า เพิ่มพูนความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โรงเรียนแต่ละแห่งอาจจะมีห้องสมุดกลาง ห้องสมุด หมอควิชา มุมหนังสือในห้องเรียน ตะกร้าหนังสือเคลื่อนที่ไปตามระเบียง หรือต้นไม้หรือศาลา

ในบริเวณโรงเรียนหรือห้องสมุดประชาชนล้วนแต่เป็นแหล่งเรียนรู้ จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดการปลูกฝังนิสัยที่ดีในการศึกษาค้นคว้า และรักการอ่าน

1.3.7.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

คณิตศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคคล ในด้านการสื่อสาร การสืบเสาะ และเลือกสรรสารสนเทศ การตั้งข้อสันนิษฐาน การให้เหตุผล การเลือกใช้ยุทธวิธีต่างๆ ในการแก้ปัญหา นอกจากนี้คณิตศาสตร์ยังเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนวิชาการอื่นๆ

ในการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และสามารถนำคณิตศาสตร์ไปประยุกต์เพื่อพัฒนาคุณภาพของชีวิต และพัฒนาคุณภาพของสังคมไทยให้ดีขึ้น ผู้จัดควรคำนึงถึงความเหมาะสมและความจำเป็นในหลายๆ ด้าน ได้แก่ ความพร้อมของสถานศึกษาในด้านบุคลากร ผู้บริหาร ผู้สอน ผู้เรียน และสิ่งอำนวยความสะดวก

การจัดสาระการเรียนรู้จะต้องจัดให้สอดคล้องกับสาระของกลุ่มคณิตศาสตร์ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่กำหนดสาระการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนทุกคนไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2545ข : 185-190)

1. จำนวนและการดำเนินการ
2. การวัด
3. เรขาคณิต
4. พีชคณิต
5. การวิเคราะห์ข้อมูลและความน่าจะเป็น
6. ทักษะ / กระบวนการทางคณิตศาสตร์

สถานศึกษาต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในหลักสูตร นอกจากนี้สถานศึกษาสามารถจัดสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนเพิ่มขึ้นจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรก็ได้ การจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และมุ่งหวังให้ผู้เรียนบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มคณิตศาสตร์คำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ปัจจัยสำคัญของการจัดการเรียนรู้ แนวคิดพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ และรูปแบบของการจัดการเรียนรู้

ปัจจัยสำคัญของการจัดการเรียนรู้ ในการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ควรคำนึงถึงปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหาร เป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ของทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ผู้บริหารที่พร้อมในการส่งเสริมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ให้บรรลุมาตรฐาน ควรเป็นผู้ที่มีความเข้าใจถึงความสำคัญและธรรมชาติของคณิตศาสตร์ ศึกษาและทำความเข้าใจถึงขอบข่าย และมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์อย่างแท้จริง ทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ กระบวนการ และด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ตลอดจนโครงสร้างแนวการจัดสาระการเรียนรู้ทั้งสาระพื้นฐานที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียน และสาระที่สถานศึกษาจะจัดเพิ่มขึ้นให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน การประเมินผล การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ มีความเข้าใจและสามารถดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้ นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องให้การสนับสนุน เพื่อที่จะช่วยให้การจัดการเรียนรู้บรรลุมาตรฐานในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 งบประมาณ ผู้บริหารต้องจัดสรรงบประมาณ จัดหาสื่อ อุปกรณ์ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เพียงพอ

1.2 การบริหาร ผู้บริหารต้องมีการวางแผนงาน สอดส่องดูแลเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้สอน ส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน ให้ความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการดำเนินกิจกรรม

1.3 การนิเทศ ผู้บริหารต้องวางนโยบายการนิเทศภายในให้ชัดเจน

1.4 การประเมิน ผู้บริหารควรเป็นนักบริหารเชิงสถิติ ประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้สอนด้วยความยุติธรรม

1.5 การประสานงาน ผู้บริหารต้องเป็นผู้ช่วยประสานความร่วมมือกับแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน มีวิสัยทัศน์ในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน

2. ผู้สอน ผู้สอนคณิตศาสตร์เป็นบุคคลที่มีบทบาท และความสำคัญยิ่งที่จะทำให้การเรียนรู้คณิตศาสตร์ของผู้เรียนบรรลุมาตรฐานของกลุ่มคณิตศาสตร์ ผู้สอนคณิตศาสตร์ควรมีความสามารถ ดังนี้

2.1 มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านการจัดการเรียนรู้ มีความสามารถในการพัฒนาความรู้และสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียนเข้าใจและปฏิบัติได้จริง รู้ความต่อเนื่องของเนื้อหา มีความสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาในศาสตร์เดียวกันและศาสตร์อื่น ๆ รวมถึงการจัดเนื้อหาได้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียน

2.2 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญ ธรรมชาติ ลักษณะเฉพาะของคณิตศาสตร์ สามารถจัดสาระการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ กระบวนการ ด้านคุณธรรม

จริยธรรม และค่านิยม ได้ตรงตามหลักสูตร สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พัฒนาสื่อการเรียนรู้ วัสดุและประเมินผลการเรียนรู้ ให้ได้ตามมาตรฐานการเรียนรู้

2.3 เป็นผู้ที่ไม่แสวงหาความรู้ ปรับปรุงและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าวิทยาการใหม่ๆ อยู่เสมอ มีความคิดสร้างสรรค์

2.4 รู้จักธรรมชาติ เข้าใจความต้องการของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ลงมือปฏิบัติจริง

2.5 มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ตลอดจนสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้

2.6 เป็นผู้สอนที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีจรรยาบรรณในวิชาชีพครู

3. ผู้เรียน ผู้เรียนควรเลือกเรียนตามความสนใจ ตามความถนัดของตนเอง รู้จักเรียนรู้ตามแบบประชาธิปไตย เสาะแสวงหาความรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง

4. สภาพแวดล้อม ความพร้อมของสถานศึกษา และบรรยากาศภายในสถานศึกษาหรือภายในห้องเรียนเป็นส่วนหนึ่งในการที่จะเอื้อ และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ได้

4.1 ห้องเรียนที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนการเรียนรู้คณิตศาสตร์ควรมีขนาดเหมาะสม มีอากาศถ่ายเท มีแสงสว่างเพียงพอ มีบรรยากาศทางวิชาการโดยมีความพร้อม ในด้านต่าง ๆ เช่น ความพร้อมของสื่อ/อุปกรณ์ในการเรียน โต๊ะเรียนเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ เป็นกลุ่มได้ มีอุปกรณ์หรือเครื่องใช้สำหรับการปฏิบัติกิจกรรม มีเอกสารสำหรับการค้นคว้า อาจมีการจัดมุมคณิตศาสตร์ มีเกมหรือปัญหาช่วยเร้าความสนใจให้อยากคิด อยากลองทำ

4.2 สถานศึกษาควรจัดสภาพแวดล้อมให้ภายในสถานศึกษา ให้ร่มรื่น สะอาด ความเป็นระเบียบ ปลอดภัย มีความสะดวกสบายด้วยสาธารณูปโภคพอสมควร ถ้าสถานศึกษาสามารถจัดให้มีห้องเฉพาะหรือสถานที่เฉพาะที่เอื้อต่อการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เช่น ห้องกิจกรรม คณิตศาสตร์ หรือห้องปฏิบัติการคณิตศาสตร์ หรือสวนคณิตศาสตร์สร้างสรรค์ ก็จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้คณิตศาสตร์มากขึ้น

นอกจากปัจจัย 4 ประการข้างต้นแล้ว ผู้ปกครองก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานของหลักสูตรด้วย ผู้ปกครองต้องให้ความร่วมมือกับทางสถานศึกษาในการดูแล และช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

แนวคิดพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์

หลักการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดและแก้ปัญหาด้วยตนเอง ได้ศึกษากันกว้างจากสื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ โดย

อิสระ ผู้สอนมีส่วนช่วยในการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำและชี้แนะในข้อบกพร่องของผู้เรียน

การจัดกิจกรรมประกอบการเรียนรู้ในลักษณะให้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นแนวการจัดการเรียนรู้แนวหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหา ปรึกษาหารือ อภิปราย และแสดงความคิดเห็นด้วยเหตุผลซึ่งกันและกัน ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการคิด และมีประสบการณ์มากขึ้น ในการจัดกลุ่มให้ผู้เรียนร่วมกันแก้ปัญหา อาจจัดเป็นกลุ่มเล็ก ๆ 2 คน หรือกลุ่มย่อย 4-5 คน หรืออาจจัดเป็นกิจกรรมให้ผู้เรียนร่วมกันแก้ปัญหาเป็นกลุ่มใหญ่ทั้งชั้นเรียนก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ในขั้นดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้การสอนคณิตศาสตร์ สิ่งสำคัญที่ผู้สอนควรคำนึงถึงคือ ความรู้พื้นฐานของผู้เรียนสำหรับการเรียนรู้เนื้อหาสาระใหม่ ขั้นเตรียมความพร้อมเพื่อนำเข้าสู่กิจกรรม ผู้สอนสามารถใช้คำถามเชื่อมโยงเนื้อหาหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่เนื้อหาใหม่ หรือใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ ในการทบทวนความรู้เดิม ในขั้นปฏิบัติกิจกรรมผู้สอนอาจใช้ปัญหาซึ่งมีความเชื่อมโยงกับเรื่องราวในขั้นเตรียมความพร้อม และใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ ให้ผู้เรียนสามารถสรุปหรือเข้าใจหลักการ แนวคิด กฎ สูตร สังจน์ ทฤษฎีบทหรือบทนิยามด้วยตนเอง ในขณะที่ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม ผู้สอนควรให้อิสระทางความคิดกับผู้เรียน แต่ผู้สอนควรหมุนเวียนไปตามกลุ่มต่าง ๆ เพื่อคอยสังเกต ตรวจสอบความเข้าใจและให้คำแนะนำตามความจำเป็น

การจัดโอกาสให้ผู้เรียนได้ออกมานำเสนอแนวคิดของผู้เรียนแต่ละคน หรือแนวคิดของกลุ่มก็เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สอนควรปฏิบัติให้มีบ่อย ๆ เพราะในการนำเสนอแต่ละครั้ง ผู้เรียนมีโอกาสร่วมแสดงแนวคิดเสริมเพิ่มเติมร่วมกัน หรือซักถามหาข้ออภิปรายขัดแย้งด้วยเหตุและผล ผู้สอนมีโอกาเสริมความรู้ ขยายความหรือสรุปประเด็นสำคัญที่เป็นความคิดรวบยอดของสาระที่นำเสนอ นั้น ทำให้การเรียนรู้ขยายในวงกว้างและลึกมากขึ้น ผู้เรียนสามารถนำความรู้หรือแนวคิดที่ได้จากการนำเสนอไปประยุกต์หรือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติได้ ผลคืออีกประการหนึ่งของการที่ผู้เรียนได้ออกมานำเสนอผลงาน คือ ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดี มีความภูมิใจในผลงาน เกิดความรู้สึกรักอยากคิด อยากทำ กล้าแสดงออก และจดจำสาระที่ตนเองได้ออกมานำเสนอได้นาน สำหรับขั้นการฝึกทักษะหรือฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนควรได้ฝึกเป็นรายบุคคล หรืออาจฝึกปฏิบัติเป็นกลุ่มก็ได้ตามความเหมาะสมของสาระและกิจกรรม

เนื่องจากลักษณะการเรียนรู้คณิตศาสตร์ต้องอาศัยความรู้พื้นฐานที่ต่อเนื่องกัน ในการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์สำหรับเด็กเล็กผู้สอนควรให้ผู้เรียนมีโอกาสรู้จักการปฏิบัติ ทำกิจกรรม ได้ฝึกทักษะ กระบวนการ โดยฝึกการสังเกต ฝึกให้เหตุผล และหาข้อสรุปจากสื่อรูปธรรมหรือ

แบบจำลองต่าง ๆ ก่อน และขยายวงความรู้สู่นามธรรมให้กว้างขึ้นสูงขึ้น ตามความสามารถของผู้เรียน ถ้าสาระเนื้อหาหรือกิจกรรมที่ผู้สอนจัดให้นั้นยากเกินไป หรือต้องอาศัยความรู้พื้นฐานที่สูงกว่าที่ผู้เรียนมี ผู้สอนควรสร้างพื้นฐานความรู้ใหม่ อาจใช้วิธีลดรูปของปัญหานั้นให้ง่ายกว่าเดิม หรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้เสริมเพิ่มเติมให้อีกก็ได้

รูปแบบของการจัดการเรียนรู้

รูปแบบของการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์มีหลายรูปแบบ ผู้สอนสามารถนำไปจัดให้เหมาะสมกับเนื้อหาและเวลาเรียนของผู้เรียนได้ ดังนี้

1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงานนั้นจริง ๆ ได้รับประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริง โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อรูปธรรมที่สามารถนำผู้เรียนไปสู่การค้นพบหรือได้ข้อสรุป ในการใช้สื่อรูปธรรมถ้าผู้สอนสอนด้วยตนเองจะใช้การสาธิตประกอบคำถาม แต่ถ้าให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองจะใช้การทดลอง โดยผู้เรียนดำเนินการทดลองตามกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนดให้ ผู้เรียนที่ปฏิบัติการทดลองมีโอกาสฝึกใช้ทักษะ กระบวนการต่าง ๆ เช่น การสังเกต การคาดคะเน การประมาณค่า การใช้เครื่องมือ การบันทึกข้อมูล การอภิปราย การตั้งข้อคำถามการค้นคว้าหรือข้อสมมุติฐาน การสรุป

กระบวนการดำเนินการทดลอง หรือปฏิบัติกิจกรรมทางคณิตศาสตร์เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พิสูจน์ ใช้เหตุผล อ้างข้อเท็จจริง ตลอดจนได้ฝึกทักษะในการแก้ปัญหาใหม่ ๆ การจัดการเรียนรู้แบบนี้เปิด โอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิด และเลือกใช้ยุทธวิธีที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา ขณะที่ผู้เรียนทำการทดลอง ผู้สอนควรสังเกตแนวคิดของผู้เรียนว่าเป็นไปอย่างถูกต้องหรือไม่ ถ้าเห็นว่าผู้เรียนคิดไม่ตรงแนวทางควรตั้งคำถามให้ผู้เรียนคิดใหม่ ถึงแม้จะต้องใช้เวลามากขึ้น เพราะผู้เรียนจะได้ประโยชน์จากการเรียนรู้ด้วยตัวเอง มากกว่าการเรียนรู้ที่ผู้สอนบอกหรือสรุปให้

2 การเรียนรู้จากการใช้คำถามประกอบการอธิบายและแสดงเหตุผล มีความจำเป็นในการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เพราะธรรมชาติของคณิตศาสตร์ต้องอาศัยคำอธิบาย บทนิยาม สัจพจน์ ทฤษฎีบทต่าง ๆ เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ บางเนื้อหาผู้สอนต้องสร้างพื้นฐานในเนื้อหานั้นก่อน ด้วยการอธิบายและแสดงเหตุผลให้ข้อตกลงในรูปของบทนิยาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจเบื้องต้น แต่ในบางเนื้อหาผู้สอนอาจใช้คำถามก่อน ถ้านักเรียนไม่เข้าใจอาจอธิบายและแสดงเหตุผลเพิ่มเติม

3. การเรียนรู้จากการศึกษาค้นคว้า เป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่สนใจจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ โดยอิสระ สามารถศึกษาได้จากสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ หรือจากการทำโครงการคณิตศาสตร์ โดยผู้สอนมีส่วนช่วยเหลือให้คำปรึกษา แนะนำ ให้ความสนใจงานที่ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้ามา ให้โอกาสผู้เรียนได้นำเสนอผลงานต่อผู้สอน ผู้เรียน ตลอดจนบุคคลทั่วไป

4. การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ผู้สอนควรจัดสถานการณ์ที่เป็นปัญหาให้ผู้เรียนเกิดความสงสัย เมื่อผู้เรียนสังเกตจนพบปัญหานั้นแล้วผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนพยายามที่จะค้นหาสาเหตุด้วยการตั้งคำถามต่อเนื่อง และรวบรวมข้อมูลมาอธิบาย การเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการวิเคราะห์จากปัญหามาหาสาเหตุ ใช้คำถามสืบเสาะจนกระทั่งแก้ปัญหาหรือหาข้อสรุปได้

กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ประกอบด้วยขั้นสังเกต ขั้นอธิบาย ขั้นคาดการณ์ ขั้นทดลองและขั้นนำไปใช้ ขั้นตอนเหล่านี้จะช่วยฝึกกระบวนการคิดทางคณิตศาสตร์ ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักอภิปรายและทำงานร่วมกันอย่างมีเหตุผล ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักสังเกตและวิเคราะห์ปัญหาโดยละเอียด

ในการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ผู้สอนควรเลือกใช้รูปแบบของการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและเหมาะสมกับผู้เรียน การเรียนรู้เนื้อหาหนึ่ง ๆ อาจใช้รูปแบบของการเรียนรู้หลายรูปแบบผสมผสานกันได้ และผู้สอนจะต้องคำนึงถึงการบูรณาการด้านความรู้ ด้านทักษะ กระบวนการ และสอดคล้องคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม โดยสอดคล้องในการเรียนรู้ทุกเนื้อหาสาระให้ครบถ้วนเพื่อให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

1.3.7.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เน้นกระบวนการที่นักเรียนเป็นผู้คิด ลงมือปฏิบัติ ศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบด้วยกิจกรรมหลากหลาย ทั้งการทำการทดลองภาคสนาม การสังเกต การสำรวจตรวจสอบ การทดลองในห้องปฏิบัติการ การสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ การทำโครงงานวิทยาศาสตร์ การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น โดยคำนึงถึงวุฒิภาวะ ประสบการณ์เดิม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมต่างถิ่นที่นักเรียนได้รับรู้มาแล้วก่อนเข้าสู่ห้องเรียน การเรียนรู้ของนักเรียนจะเกิดขึ้นระหว่างที่นักเรียนมีส่วนร่วมโดยตรงในการทำกิจกรรมการเรียนรู้เหล่านั้น จึงจะมีความสามารถในการสืบเสาะหาความรู้ มีความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ได้พัฒนากระบวนการคิดขั้นสูง และคาดหวังว่ากระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวจะทำให้นักเรียนได้รับการพัฒนาเจตคติทางวิทยาศาสตร์ มีคุณธรรม จริยธรรม ในการใช้วิทยาศาสตร์อย่างสร้างสรรค์ มีเจตคติและค่านิยมที่เหมาะสมต่อวิทยาศาสตร์ รวมทั้งสามารถสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เจตคติทางวิทยาศาสตร์ หรือจิตวิทยาศาสตร์ที่คาดหวังว่าจะได้รับการพัฒนาขึ้นในตัวนักเรียนโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ มีดังนี้ (กรมวิชาการ, 2545ค : 75-90)

1. ความสนใจใฝ่รู้
2. ความซื่อสัตย์
3. ความอดทน มุ่งมั่น

4. การมีใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็น
5. ความคิดสร้างสรรค์
6. มีความสงสัยและกระตือรือร้นที่จะหาคำตอบ
7. ยอมรับเมื่อมีประจักษ์พยานหรือมีเหตุผลที่เพียงพอ

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนวการเรียนรู้ดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ทั้งนี้ได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้มาโดยลำดับ กล่าวคือ ในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาหลักสูตร สสวท. เน้นการใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ (Structured inquiry) แต่กำหนดแนวในการทำกิจกรรมค่อนข้างมาก นักเรียนได้มีโอกาสฝึกคิดตาม ลงมือปฏิบัติ ออกแบบ บันทึกข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเอง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในระยะต่อมา สสวท. ได้เริ่มพัฒนาโดยให้ปัญหาปลายเปิด (Open-ended problems) ให้นักเรียนได้คิดวางแผน ออกแบบ การทดลอง และลงมือปฏิบัติ ศึกษาค้นคว้า ตรวจสอบความคิดด้วยตนเองมากขึ้น การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในระยะต่อมาก็คือ กิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and technology project) ซึ่งเป็นกิจกรรมขั้นสุดยอดที่นักเรียนเป็นผู้ระบุปัญหาหรือคำถาม ตามความสนใจของตนเองหรือของกลุ่ม แล้ววางแผนหาวิธีการที่จะแก้ปัญหาด้วยการสร้างทางเลือกที่หลากหลาย โดยใช้ความรู้และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่เรียนรู้มา มีการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาลงมือปฏิบัติ และประเมินผลการแก้ปัญหาสรุปเป็นความรู้ใหม่

ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์นั้น ครูผู้สอนต้องศึกษาเป้าหมายและปรัชญาของการจัดการเรียนรู้ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ ทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ ตลอดจนกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการและผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด แล้วพิจารณาเลือกนำไปใช้ออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระ เหมาะกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน แหล่งความรู้ของท้องถิ่น และที่สำคัญคือ สักยภาพของผู้เรียนด้วย ดังนั้น ในเนื้อหาสาระเดียวกันครูผู้สอนแต่ละโรงเรียนย่อมจัดการเรียนการสอน และใช้สื่อการเรียนการสอนที่แตกต่างกันได้ด้วยเหตุผลที่กล่าวข้างต้น

ปัจจัยความสำเร็จในการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

1. ผู้บริหาร เป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการสนับสนุนให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมาย ผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจในปรัชญา กระบวนการเรียนรู้ และธรรมชาติของการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อจะได้สนับสนุน

1.1 งบประมาณในการจัดซื้อสื่อต่าง ๆ

1.2 อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมที่ใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ภายนอก
โรงเรียน

1.3 ช่วยเสนอแนะแหล่งวิชาการและแหล่งเรียนรู้

1.4 นิเทศ ติดตามผลการจัดการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

1.5 ให้กำลังใจทั้งครูและนักเรียน

2. ครูผู้สอน เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการที่จะแปลมาตรฐานการเรียนรู้ และสาระ
การเรียนรู้ที่เป็นตัวหนังสือให้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม น่าสนใจ และมีกระบวนการ
เรียนรู้หลากหลายวิธีอย่างอิสระ ครูผู้สอนจำเป็นต้อง

2.1 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายของการเรียนการสอน กลุ่มสาระการ
เรียนรู้วิทยาศาสตร์

2.2 มีความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของวิทยาศาสตร์

2.3 มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์อย่างดี รวมถึง
รู้วิธีการเรียนรู้ มีความสามารถในการสืบเสาะหาความรู้และแก้ปัญหา

2.4 มีความเข้าใจเกี่ยวกับตัวนักเรียน พร้อมทั้งจะเรียนรู้เรื่องราวใหม่ ๆ พร้อม ๆ
กับนักเรียน

2.5 เป็นผู้ที่มีความสนใจใฝ่หาความรู้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อนำมา
ปรับปรุงพัฒนาตนเอง

2.6 มีความสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ มีการใช้สื่อ
การเรียนการสอนหลากหลายและสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้

2.7 มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมในอาชีพครูในฐานะครูวิชาชีพ

2.8 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทั้งกับเพื่อนครูในโรงเรียนและชุมชน เพื่อจะหาความ
ร่วมมือในการจัดการเรียนการสอน

3. ผู้เรียน เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอน ผู้เรียนแต่ละ
คนมีความแตกต่างกันทั้งบุคลิกภาพ สติปัญญา ความถนัด ความสนใจและความสมบูรณ์ของ
ร่างกาย ผู้เรียนควรมีโอกาสร่วมคิด ร่วมวางแผนในการจัดการเรียนการสอน และมีโอกาสเลือกวิธี
เรียนได้อย่างหลากหลายตามความเหมาะสมภายใต้การแนะนำของครูผู้สอน

4. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรมีวิธีการที่จะจัด
สภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางด้านวิชาการ เช่น จัดห้องชวนคิด ห้อง
กิจกรรมวิทยาศาสตร์ จัดระบบนิเวศจำลอง จัดบริเวณโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางชีววิทยา ธรณี

วิทยา ฯลฯ มีการดัดแปลงห้องเรียนให้นักเรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กันได้
ดี และกิจกรรมที่เอื้อให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนด้วย

1.3.7.4 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ให้มี
คุณภาพในทุกรายวิชาและทุกชั้นปีได้นั้น จะต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียนโดย
ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้
ที่ได้เรียน ผู้เรียนต้องได้เรียนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมทั้งในส่วนกว้างและลึก

หลักในการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมให้มี
ประสิทธิภาพ ได้แก่ (กรมวิชาการ. 2545 : 200-208)

1. จัดการเรียนการสอนที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิดที่สำคัญ ๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำ
ไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนได้ เป็นแนวคิด ความรู้ที่คงทน ยั่งยืนมากกว่าที่จะศึกษาในสิ่งที่เป็
เนื้อหา ข้อเท็จจริงที่มากมายกระจัดกระจายแต่ไม่เป็นแก่นสารด้วยการจัดกิจกรรมที่มีความหมาย
ต่อผู้เรียนและด้วยการประเมินผล ที่ทำให้ผู้เรียนต้องใส่ใจในสิ่งที่เรียนเพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาได้
เรียนรู้และสามารถทำอะไรได้บ้าง

2. จัดการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการ โดยบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียน
เชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกัน บูรณาการ
ความรู้ ทักษะค่านิยมและจริยธรรม ลงสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งความรู้ สื่อและเทคโนโลยี
ต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ

3. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรม จัดหัวข้อหน่วยการเรียนรู้ที่
สะท้อนค่านิยม จริยธรรม ปทัสถานในสังคม การนำไปใช้จริงในการดำเนินชีวิต ช่วยผู้เรียนให้
ได้คิดอย่างมีวิจารณญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ขอบรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างไป
จากตนและรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

4. จัดการเรียนการสอนที่ท้าทาย คาดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมาย ที่วางไว้ทั้งใน
ส่วนตนและการเป็นสมาชิกกลุ่ม ให้ผู้เรียนใช้วิธีการสืบเสาะจัดการกับการเรียนรู้ของตนเอง ใส่ใจ
และเคารพในความคิดของผู้เรียน

5. จัดการเรียนการสอนที่เน้นให้มีการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด ตัดสินใจ
สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนิน
ชีวิต เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ความสามารถไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต้องมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนเรียนรู้ได้ ถึงแม้ว่าผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันทางด้านปัจเจกบุคคล แต่ก็สามารถบรรลุเป้าหมายแห่งความสำเร็จได้ในระดับเดียวกัน แต่อาจจะแตกต่างกันในเรื่องระยะเวลา

การจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนั้น ผู้สอนจะใช้วิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกันเหมือนกับการสอนอื่น ๆ เพราะเหตุว่าไม่มีวิธีการสอนวิธีใดวิธีหนึ่งที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียว การสอนที่ดี คือ การสอนที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสถานการณ์ การสอนที่ดีจะเหมาะสมกับบุคลิกภาพและสมรรถภาพของครูผู้สอน ครูที่มีประสบการณ์ในการสอน และนักศึกษาในปัจจุบันรู้ว่าการพัฒนารูปแบบการสอนแบบต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับครูผู้สอนซึ่งมีบุคลิกภาพที่ต่างกัน ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน และบริบทที่ต่างกันไป เป็นสิ่งที่ทำได้ ครูผู้สอนและผู้เรียนบางกลุ่มอาจชอบใช้วิธีสอนเป็นรายบุคคล ครูผู้สอนบางคนและผู้เรียนบางกลุ่มอาจชอบใช้วิธีสอนด้วยการอภิปรายการทำงานเป็นกลุ่ม และครูผู้สอนบางคนและผู้เรียนบางกลุ่มอาจชอบใช้ทั้งสองวิธี อย่างไรก็ตามตัวครูผู้สอนเองก็จะต้องมีความยืดหยุ่นใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนบ้าง พร้อมทั้งมีการวางแผนการสอนไว้ล่วงหน้าเป็นอย่างดีด้วย

การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะสามารถบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ด้วยทั้งการสอนแบบบูรณาการและการสอนแบบแยกวิชา

การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ด้วยวิธีบูรณาการนั้นมีเหตุผลที่สนับสนุนอย่างน้อย 3 ประการ คือ ความเหมาะสมทางด้านปรัชญา ความเหมาะสมทางด้านจิตวิทยา ความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของวิชาความรู้สมัยใหม่

1. เหตุผลทางด้านปรัชญา เนื่องจากการจัดการศึกษาภาคบังคับนั้น เรื่องที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จะต้องมิใช่ประโยชน์ทั้งต่อตัวผู้เรียนและสังคมโดยรวมและผู้เรียนเองก็ต้องการความแน่ใจว่า สิ่งที่เขาถูกบังคับให้เรียนนั้นจะต้องเกิดประโยชน์แก่ตัวเขาไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้นการสอนแบบบูรณาการจึงมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งในการพัฒนาตนเองและสังคม

2. เหตุผลในด้านความเหมาะสมด้านจิตวิทยา การสอนแบบบูรณาการเป็นการสอนที่พยายามจะตอบสนองธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก เนื่องจากเด็กมักจะมองโลกเป็นหน่วยเดียว แต่มักจะตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับทุกวิชา ดังนั้น บทบาทของครูผู้สอนที่ควรจะทำ ก็คือ ครูผู้สอนจะต้องจัดประสบการณ์และช่วยชี้แนะ ช่วยเหลือวิธีการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบที่มาจากความรู้หลาย ๆ ด้าน หลายวิชา รวมทั้งขั้นตอนในกระบวนการศึกษาค้นคว้าให้แก่ผู้เรียนด้วย

3. เหตุผลในด้านความสอดคล้องของเนื้อหาวิชา ความรู้ปัจจุบันวิชาต่าง ๆ จะมีการเชื่อมโยงความรู้เข้าด้วยกันทำให้เกิดวิชาใหม่ ๆ ขึ้นหลายวิชา เช่น ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์การเกษตร ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ฯลฯ และโดยเฉพาะคำว่า "กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม" ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นวิชาที่ประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ ที่แยกเป็นอิสระต่อกัน แต่ในแต่ละวิชานั้นก็ยังมีเนื้อหาจากหลายสาขาวิชาอยู่ ดังนั้นทั้งนักสังคมศาสตร์และนักวิทยาศาสตร์มีความเห็นร่วมกันว่า จำเป็นต้องผสมผสานความรู้และวิธีการของทั้ง 2 สาขาเข้าด้วยกัน เพื่อการศึกษาพัฒนาวิชาความรู้ในแต่ละสาขาดังกล่าว

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

1. นำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นที่เร้าความสนใจเพื่อให้นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาจใช้วิธีการอภิปรายซักถาม หรือใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ประกอบ
2. ลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเป็นการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ เอกสารและใบความรู้ต่าง ๆ
3. สรุปเสนอผล เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนนำเสนอผลงานจากกิจกรรมที่ทำไว้ อาจเป็นงานเดี่ยวหรืองานกลุ่ม โดยมีผลสรุปเชื่อมโยงความสัมพันธ์กัน รวมทั้งมีการจัดนิทรรศการ
4. ประเมินผล เป็นขั้นที่ครูประเมินผลจากที่นักเรียนได้ทำกิจกรรมไปแล้ว โดยการซักถาม ทดสอบ โดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบและอัตนัย รวมทั้งความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน

อนึ่ง ในการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนั้น ก็ยังมีวิธีการสอนที่เฉพาะปลีกย่อยลงไปอีก เช่น การสอนประวัติศาสตร์โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ และในการสอนแต่ละครั้งแต่ละรายวิชาก็ยังมุ่งให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้ทั้งตัวผู้เรียนและครูผู้สอนก็ต้องสำรวจตัวเอง และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องด้วย เพราะครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและตื่นตัวอยู่เสมอ

ผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษา ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องรู้จักนำวิธีการสอนและเทคนิคการสอน มาจัดกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลายมาใช้ในการเรียนการสอน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้สอนนั้นจะต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนจะต้องรู้จักการฝึกผู้เรียนให้มีทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดให้มีกิจกรรมทั้งในและ

นอกชั้นเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผู้สอนจะต้องรู้จักจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการด้านความรู้ด้านต่าง ๆ รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้มีความสมดุลกัน นอกจากนั้นผู้สอนควรจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนจะต้องพัฒนารูปแบบการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับสภาพการจัดการเรียนการสอน

พฤติกรรมของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่

1. มีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้เรียนเพื่อเป็นการจูงใจและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
2. พัฒนาความเป็นวิชาชีพครูให้เกิดขึ้นในตน ได้แก่ ความรู้ในวิชาที่สอน ทักษะการสื่อสาร ความสามารถในการใช้สื่อและเทคโนโลยี การวางแผนการสอน การประเมินผล และ ทบทวนสิ่งที่ตนสอน และปรับปรุงงานประจำที่ทำอยู่
3. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่เคารพนับถือของผู้เรียน
4. ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรในรายวิชาที่ตนรับผิดชอบอยู่เสมอ
5. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน
6. ใช้หลักจิตวิทยาในการออกแบบการเรียนการสอนเพื่อให้ไปถึงเป้าหมาย
7. จัดบรรยากาศสภาพการเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมบรรยากาศในห้องเรียน ให้มีการเคารพในกฎ กติกา ข้อตกลง และการสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้เรียนร่วมกันทำงาน และแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมเมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น
8. จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี เชื่อมโยงสิ่งที่ผู้เรียนเรียนกับประสบการณ์ในชีวิตจริงของเขา

สรุป จากแนวการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอน คือ ครูผู้สอน โดยในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ก็จะมีแนวการจัดการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด และแก้ปัญหาด้วยตนเอง ได้ศึกษาค้นคว้าจากสื่อต่าง ๆ และจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน โดยการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มีครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ และชี้แนะในข้อบกพร่องของผู้เรียน ซึ่งจะสอดคล้องกับแนวทางในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. บทบาทในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

เบนเนท (กรมสามัญศึกษา. 2540 : 23 ; อ้างอิงจาก Bennet. 1969 : *Cited in Brandes and Ginnis.*) ได้เปรียบเทียบบทบาทของครูรุ่นใหม่กับครูรุ่นเก่าไว้ ดังนี้

ครูรุ่นใหม่ (Progressive) มีบทบาทดังนี้

1. สอนผู้เรียนโดยวิธีบูรณาการเนื้อหา
2. แสดงบทบาทในฐานะผู้แนะนำ (Guide) ประสบการณ์ทางการศึกษา
3. กระตุ้นหรือรื้อฟื้นในบทบาท ความรู้สึกของผู้เรียน
4. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนของหลักสูตร
5. ใช้เทคนิคการค้นพบด้วยตนเองของผู้เรียนเป็นกิจกรรมหลัก
6. มีการสร้างเสริมแรงหรือให้รางวัลมากกว่าการลงโทษ มีการใช้แรงจูงใจภายใน
7. ไม่เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการจนเกินไป
8. มีการทดสอบเล็กน้อย
9. มุ่งเน้นการทำงานเป็นกลุ่มแบบร่วมมือ
10. สอนโดยไม่ยึดติดกับห้องเรียน
11. มุ่งสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ให้ผู้เรียน
12. มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการและทักษะด้านจิตพิสัยเท่าเทียมกัน
13. มุ่งเน้นการประเมินกระบวนการเป็นสำคัญ

ครูรุ่นเก่า (Traditional) มีบทบาทดังนี้

1. สอนแยกเนื้อหาวิชา
2. มีบทบาทในฐานะตัวแทนของเนื้อหาวิชา (Knowledge)
3. ละเลย เฉยเมย ต่อบทบาทของผู้เรียน
4. นักเรียนไม่มีส่วนร่วมแม้แต่จะออกความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร
5. ใช้เทคนิคการเรียน โดยการท่องจำเป็นหลัก
6. มุ่งเน้นการให้รางวัลภายนอก เช่น ระดับผลการเรียน แรงจูงใจภายนอก
7. เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการมาก
8. มีการทดสอบสม่ำเสมอเป็นระยะ ๆ
9. มุ่งเน้นการแข่งขัน
10. สอนในขอบเขตของห้องเรียน
11. เน้นย้ำประสบการณ์ใหม่เพียงเล็กน้อย

12. มุ่งเน้นความรู้ทางด้านวิชาการเป็นสำคัญ ละเลยความรู้สึกรู้สึกหรือทักษะทางด้านจิตพิสัย

13. ประเมินกระบวนการเล็กน้อย

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544ข : 7-8) ได้กำหนดบทบาทของครู ในการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. พัฒนาค้นเองอยู่เสมอ โดยการศึกษาค้นคว้า วิจัยให้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้
2. ออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นหลัก
3. จัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย เพื่อเป็นการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตน
4. สร้างบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยยึดหลักว่าทุกสถานที่ทุกแห่งเป็นแหล่งเรียนรู้ และทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นสื่อการเรียนรู้
5. ให้อิสระแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ ความคิดด้วยการลงมือปฏิบัติจริง
6. ให้คำปรึกษา แนะนำ เสริมแรง และเป็นตัวแบบที่ดีเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อยอมรับและพัฒนาค้นเองไปสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 57-59) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ว่า

1. การกำหนดมาตรฐาน คือ การกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัด ความสนใจ และเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ
2. การวางแผนการเรียนรู้ คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ วิธีการปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ความรู้จากการคิด วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติจริง
4. การประเมินผล คือ การประเมินประสิทธิภาพด้านต่าง ๆ ของการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

ลำลี รักสุทธิ (2544 : 15) ได้กล่าวถึงบทบาทของครู ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เรื่องที่จะสอน ให้พร้อมที่จะเป็นที่ปรึกษาอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน เป็นที่พึ่งที่อาศัย เป็นแหล่งความรู้แก่ผู้เรียนได้

2. เตรียมแหล่งข้อมูล นอกจากครูจะเป็นผู้มีความรู้สะสมภูมิปัญญาไว้ดีแล้วควรต้องเตรียมแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น หนังสือ เอกสาร ตำรา สื่อ ใบความรู้ กิจกรรม เกม เพลง

3. จัดทำแผนการสอน แผนการสอนเหมือนเข็มทิศบอกทางครูว่าจะพานักเรียนไปทางใด ครูจะพานักเรียนไปถูกทางไม่หลงทิศเมื่อมีแผนการสอนที่มีคุณภาพ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญไว้เป็นคู่มือ

4. เตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ในแต่ละแผนจะมีการระบุสื่อไว้แล้ว ครูที่คิดจะต้องมีสื่อตามระบุไว้ในแผน ไม่ใช่เขียนแผนโก้หรู แต่ในความเป็นจริงกลับไม่มีอะไร นอกนั้นยังเตรียมสื่ออุปกรณ์ ที่จะเอื้อต่อการเรียนการสอนให้ครบ

5. เตรียมการวัดและประเมินผล ไม่ว่าจะเป็นการสอนด้วยวิธีใดในที่สุดก็จะมี การวัดและประเมินผลทุกครั้ง บทบาทของครูจะต้องเตรียมเครื่องมือวัดที่หลากหลายให้ครอบคลุม ทั้งในส่วนของกระบวนการ (Process) และผลงาน (Product) ที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะ (Skill) โดยเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้พร้อมก่อนสอนทุกครั้ง

6. เป็นผู้แนะนำทาง จะต้องเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือเอื้ออาทร ให้คำแนะนำด้วยเมตตา

7. เป็นเพื่อนร่วมเรียนร่วมรู้ร่วมวิจัย ครูผู้สอนต้องทำตัวเสมือนหนึ่งว่าเป็นผู้เรียนผู้ศึกษาไปพร้อม ๆ กันกับนักเรียน นำข้อความคิดเห็นใหม่แตกแขนงเป็นการวิจัยในชั้นเรียนต่อไป

8. เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ ครูต้องทำหน้าที่เป็นผู้ตามดูผลงานของนักเรียนอย่างใกล้ชิด คอยแนะนำให้มีการเดินเต็มอย่างเอาใจใส่

9. เป็นผู้ให้ข้อมูลป้อนกลับ ครูควรทำหน้าที่เป็นผู้คอยดูแลพฤติกรรม เหตุการณ์ การดำเนินกิจกรรมของผู้เรียนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เห็นสิ่งดีไม่เกิดขึ้นควรแนะนำตามความเหมาะสม

10. เป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียน กระทำตัวให้ผู้เรียนเห็นว่า ครูเป็นมิตรเป็นเพื่อนทางการศึกษาที่ดี มีความเป็นกันเอง มีความเป็นประชาธิปไตยผู้เรียนจะกล้าแสดงออกอย่างอิสระ

11. เตรียมการวัดและประเมินผล เหมือนดังได้กล่าวแล้วในข้อที่ผ่านมา นอกจากจะวัดให้ครบทุกด้านแล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงถึงมากที่สุดคือเน้นที่การวัดจากสภาพจริง (Authentic assessment) จากการปฏิบัติงานจริง (Performance) และจากแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ซึ่งเป็นการวัดที่จะได้ผลงานจริงมากที่สุด

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 141-145) ได้กล่าวถึงบทบาทการสอนของครูในยุคใหม่ ดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ครูจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์วิจัย เพื่อทำความรู้จักกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล อาจจะต้องทดสอบเพื่อดูพัฒนาการของเด็ก คู่มือ ภูมิหลังพื้นความรู้ความสามารถทางการเรียน และความต้องการของผู้เรียน เช่นเดียวกับแพทย์ ก่อนที่จะรักษาคณไขจำเป็นต้องมีข้อมูลก่อน

2. วิเคราะห์เพื่อค้นหาศักยภาพของผู้เรียน โดยใช้ศาสตร์เกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้ หรือเทคนิคพหุปัญญา (Multiple Intelligence) เข้ามาช่วย เพื่อว่าเด็กมีศักยภาพทางปัญญาด้านไหนมากน้อยเท่าใด หากครูไม่มีความสามารถที่จะวิเคราะห์โดยวิธีนี้ ก็จำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเพื่อวิเคราะห์หาศักยภาพของผู้เรียน หากพบว่าผู้เรียนคนนั้นมีปัญหาในเรื่อง ความพิการเบื้องต้น ครูก็จะสามารถช่วยเหลือแนะนำเพื่อจัดการให้สอดคล้องกับศักยภาพและความสามารถของผู้เรียนได้ การวิเคราะห์เช่นนี้ครูจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนที่มีสติปัญญาสูงโดย ส่วนรวม หรือมีความอัจฉริยะด้านใดด้านหนึ่งสามารถที่จะพัฒนาไปได้ตามศักยภาพ

3. ร่วมกับผู้เรียนในการสร้างวิสัยทัศน์ ครูกระตุ้นความต้องการของผู้เรียนได้ โดยการ ช่วยเด็กสร้างวิสัยทัศน์ หรือความฝันว่าเขาควรจะไปไกลที่สุดได้เท่าไร เพื่อที่จะสร้างพลังและแรง จูงใจ แม้ในเด็กเล็กอาจจะดูเป็นความฝันจะไกล่เคียงกับความเป็นจริง ที่สอดคล้องกับ ศักยภาพ ของเด็กแต่ละคนมากยิ่งขึ้น

4. ร่วมวางแผนการเรียน โดยที่การเรียนเป็นสิทธิและความรับผิดชอบของผู้เรียน หน้าที่ของครูก็คือ เป็นผู้ร่วมวางแผน เป็นผู้ให้คำแนะนำในฐานะผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์มากกว่า แต่การวางแผนการเรียนจริง ๆ นั้น เป็นเรื่องของผู้เรียน ประเด็นนี้อาจมี หลายคนเถียงว่า ครูมีความรู้และประสบการณ์ในการวางแผนมากกว่าเด็ก ซึ่งก็เป็นความจริง แต่ การวางแผนโดยไม่ให้เด็กมีส่วนร่วมจะไม่ช่วยให้เด็กพัฒนาได้อย่างเต็มที่ เด็กจะต้องฟังครูตลอดเวลา การเรียนจะสิ้นสุดแค่ในห้องเรียน เราจะไม่สามารถปลูกฝังให้เด็กรู้จัก "การเรียนรู้ตลอด ชีวิต" ได้ ดังนั้น การวางแผนการเรียนไม่ว่าจะเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน หรือรายภาคเรียน ตลอดจนการวางแผนตลอดหลักสูตรจึงควรเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้เรียนเอง

5. แนะนำช่วยเหลือเรื่องการเรียน เมื่อวางแผนการเรียนเสร็จเรียบร้อย ครูก็ยังจำเป็นต้องให้คำแนะนำและช่วยเหลือในเรื่องการเรียนแก่ผู้เรียนต่อไป ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะเข้ามาทดแทน ขั้นตอนการสอนเดิม คือแทนที่ครูจะบอกเนื้อหาให้แบบเดิม ครูก็เพียงแต่แนะนำเนื้อหาบางส่วน และวิธีการเรียนให้กับผู้เรียน

6. สรรหาและสนับสนุนสื่ออุปกรณ์ บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครูก็คือ เป็นผู้สนับสนุนสรรหาสื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ จัดหาเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ใช้ประกอบการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนด้วยตนเองได้

7. ให้ผู้เรียนสร้างความรู้เอง ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดก็คือ ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขั้นตอนนี้อาจเป็นเรื่องยากและเรื่องใหม่สำหรับครู เพราะครูที่คุ้นอยู่กับการสอนแบบเดิม จะไม่อดทนที่จะปล่อยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง และจะหันกลับไปใช้วิธีบอกให้ท่องจำอย่างเดิม วิธีที่ดีที่สุด คือ ครูจะต้องจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนสามารถเรียนด้วยตนเองตามความถนัดของผู้เรียน อาจจะเรียนคนเดียวหรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ โดยให้โอกาสและเวลาแก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่ ครูจะสังเกตอยู่ห่าง ๆ ถ้าผู้เรียนไม่ร้องขอครูก็ไม่จำเป็นต้องเข้าไปแนะนำมากนัก ยกเว้นกรณีที่ผู้เรียนไม่สามารถพัฒนาการตามแผนที่วางไว้ได้ ครูอาจจำเป็นต้องเข้าไปช่วยเหลือ แนะนำในเรื่องการเรียนรู้บ้างเป็นครั้งคราว

8. เสริมพลังและสร้างกำลังใจ หน้าที่ของครูอีกอย่างหนึ่งก็คือ ต้องเสริมพลังแก่นักเรียน อธิบายหรือแนะนำเพื่อให้นักเรียนมีความตั้งใจที่จะเรียนต่อไป เนื่องจากอาจจะมีเด็กบางคนต้องการกำลังใจ และบางคนไม่สามารถเรียนด้วยตนเองจนบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ ครูต้องใช้ทุกวิธีที่จะกระตุ้นเพื่อสร้างความสนใจให้ผู้เรียนให้เรียนต่อไปได้

9. ร่วมการประเมินผล หน้าที่ของครูในขั้นประเมินผล คือ จะไม่วัดผลฝ่ายเดียวแบบเดิม แต่จะให้คำแนะนำเรื่องการวัดผลและประเมินผล โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง เพื่อตรวจสอบว่าสามารถเรียนได้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ในแผนมากนักน้อยเพียงใด ถ้าผู้เรียนยังไม่บรรลุผลตามที่วางไว้ก็จำเป็นต้องกลับไปวางแผนและแก้ไขใหม่

10. เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลจะเป็นข้อมูลย้อนกลับ เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการเรียนต่อไป

อรุณี สถิตย์ภาติกุล (2542 : 37-38) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้สอน ในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จะเปลี่ยนไปจากเดิม จากที่ครูเป็นผู้รู้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นบทบาทต่อไปนี้

1. เป็นผู้จัดการ (Manager) ผู้สอนจะเป็นผู้จัดเตรียมกิจกรรม สื่อการเรียน แหล่งความรู้อื่น ๆ และบริหารกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้
2. เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) จัดสภาพแวดล้อม สิ่งต่าง ๆ ให้พร้อม และผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด
3. เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ (Helper) ให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้เรียนต้องการ ทั้งด้านวิชาการ ธุรการ และอื่น ๆ

4. เป็นผู้ให้คำแนะนำ (Advisor) ให้คำปรึกษาแนะนำในการทำงาน การเรียนรู้ของผู้เรียน และให้กำลังใจแก่ผู้เรียน

5. เป็นผู้กำกับดูแล (Monitor) เป็นผู้กำกับดูแลให้การสอนของผู้เรียนดำเนินไปตามแผนที่กำหนดไว้

6. เป็นผู้เรียน (Learner) ในการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ไม่เพียงแต่ครูต้องเปลี่ยนจากการเป็นผู้รู้ ผู้ถ่ายทอดเท่านั้น ครูยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้เรียนอีกด้วย เพราะผู้เรียนอาจไปศึกษาค้นคว้าในสิ่งที่ครูยังไม่ทราบ ไม่เคยรู้มาก่อนได้ ครูจึงต้องมีบทบาทเป็นผู้เรียนด้วย

7. เป็นผู้วัดและประเมินผล (Evaluator) เป็นผู้วัดและประเมินความก้าวหน้า พัฒนาการในการเรียนรู้ กระบวนการต่าง ๆ และผลงานของผู้เรียน

ทิสนา แคมมณี (2543 : 16) ได้เสนอแนะบทบาทของครู ในการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. ต้องวางแผนคิดกิจกรรม
2. ต้องเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน
3. ควบคุมดูแลกระบวนการ
4. สังเกตกระบวนการเรียนรู้ กระตุ้นแนะนำ
5. นำอภิปราย ช่วยผู้เรียนประมวลสรุปข้อเรียนรู้
6. เสริมความรู้
7. ส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้
8. ประเมินผลตามสภาพจริง

บิดดัลฟี และ ออสบอร์น (Biddulph and Osborne) (กุลวดี ไพจิตร. 2544 : 31) ใช้วิธีการสอนที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ด้วยวิธีการสอนแบบนี้ถือว่าครูมีบทบาทเป็น "ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้" เป็น "ทรัพยากรบุคคล" เป็น "ผู้สืบเสาะหาความรู้ที่ไม่เคยมีความรู้ หรือไม่เคยมีประสบการณ์ในการสืบเสาะหาความรู้ในการเรียนรู้นั้นมาก่อน" หรือเป็น "ผู้ท้าทายความคิดของนักเรียน"

ในฐานะที่เป็น "ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้" ครูพยายามที่จะนำนักเรียนและแหล่งทรัพยากรให้มาพบกัน

ในฐานะที่เป็น "ทรัพยากรบุคคล" ครูต้องจัดหาข้อมูลให้นักเรียนมากกว่าถามคำถามกลับไปตักนักเรียน

ในฐานะที่เป็น "ผู้สืบเสาะหาความรู้ที่ไม่เคยมีความรู้ หรือไม่เคยมีประสบการณ์ในการสืบเสาะหาความรู้ นั้นมาก่อน" ครูผู้สอนจะทำเป็นไม่รู้เกี่ยวกับคำอธิบายหรือไม่รู้เกี่ยวกับสถานการณ์นั้น เพื่อช่วยให้นักเรียนหาคำตอบด้วยตัวนักเรียนเอง

และในฐานะที่เป็น "ผู้ท้าทายความคิดของนักเรียน" ครูจะทำท้าทายความคิดของนักเรียนโดยเจตนา โดยเฉพาะความคิดที่ไม่เป็นไปตามพยานหลักฐานที่ได้ หรือไม่เป็นประโยชน์ หรือไม่ชัดเจน

ออสบอร์น และ เฟรย์เบิร์ก (Osborne and Freyberg.) (กุลวดี ไพจิตร. 2544 : 32) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูตามแนวทฤษฎีการสร้างความรู้ ว่า ครูจะต้องเป็น นักสนใจ ผู้วินิจฉัย ผู้ชี้แนะแนวทาง ผู้ที่ชอบเปลี่ยนแปลง นักทดลอง และนักวิจัย

ในฐานะที่เป็น "นักสนใจ" ครูต้องช่วยให้นักเรียนพิจารณาสิ่งที่ถูกต้องจากสิ่งเร้า และความหมายที่หลากหลายและเป็นไปได้ของบทเรียน

บทบาทในการเป็น "ผู้วินิจฉัย" คือการค้นหาความคิดที่นักเรียนนำมาใช้ในการเรียนและจัดหาโอกาสในระหว่างการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและสื่อความหมายความคิดของตนเองออกมา โดยปกติแล้วบทบาทนี้ของครู ครูจะทำหน้าที่เป็นผู้ฟังที่ดีของนักเรียน

ในฐานะที่เป็น "ผู้ชี้แนะแนวทาง" ครูต้องช่วยให้นักเรียนได้สร้างความหมายและคำอธิบายด้วยตนเอง การบอกนักเรียนเพียงฝ่ายเดียวเป็นการไม่เพียงพอ บทบาทนี้เป็นการช่วยนักเรียนให้พัฒนายุทธวิธีสำหรับกระบวนการสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยชี้ถึงความไม่แน่นอนของความคิดของนักเรียน ทำให้นักเรียนให้พิจารณาถึงความเป็นไปได้ทั้งหมด และแสดงให้นักเรียนเห็นถึงว่า ที่จุดไหนที่นักเรียนลงข้อสรุปเกินกว่าหรือน้อยกว่าความเป็นจริง บทบาทนี้ยังช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงความคิดเดิมที่มีอยู่แล้วกับความคิดใหม่ เพื่อสร้างความหมายและความเข้าใจใหม่

ในฐานะที่ครูเป็น "ผู้ที่ชอบเปลี่ยนแปลง" เป็นครูที่ชอบจัดหาทรัพยากร และจัดหากิจกรรมการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้กับนักเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนสร้างความเข้าใจใหม่ ๆ

ในฐานะที่ครูเป็น "นักทดลอง " ครูต้องประเมินนักเรียนโดยประเมินอย่างเป็นระบบในสิ่งที่นักเรียนได้ทำ และลองใช้กิจกรรมการเรียนการสอนใหม่ ๆ และ

ในฐานะที่เป็น "นักวิจัย" ครูให้ครูได้แลกเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับผลงานวิจัยในชั้นเรียนของตนเองกับครูคนอื่น ๆ ในขณะที่ครูช่วยนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้

เบลล์ (Bell) (กุลวดี ไพจิตร. 2544 : 33-34) ได้กล่าวถึงบทบาทใหม่ของครูในห้องเรียนดังนี้

1. สร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้

1.1 ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) ซึ่งให้นักเรียนเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีที่นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับของตัวเองและสามารถแสดงความคิดเห็นนั้น คนอื่น ๆ ก็ควรให้เกียรติกับความคิดของนักเรียน

1.2 พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual development) แนะนำนักเรียนว่านักเรียนสามารถพัฒนาความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับเรื่องที่มีประสบการณ์มาก่อน

1.3 พัฒนาการทางด้านจิตพิสัย (Affective development) ซึ่งให้นักเรียนเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ปกติที่จะเถียงกับการนำเสนอความคิดเห็นหรือคำถามที่แตกต่างจากผู้อื่น

1.4 มีความปรารถนาที่จะค้นหา (Desire to find out) ซึ่งแนะนำนักเรียนว่า เรื่องที่เรียนบางเรื่องเป็นสิ่งที่น่าสนใจและเป็นสิ่งแปลกใหม่

1.5 เป็นเรื่องของบุคคล (Personal involvement) ซึ่งให้นักเรียนได้เห็นว่า การเรียนรู้ต้องการการสืบเสาะหาความรู้อย่างจริงจัง

1.6 ฟังความคิดเห็นของนักเรียน (Listening to student's ideas) ซึ่งให้นักเรียนเห็นว่าความคิดเห็นของนักเรียน มีคุณค่าต่อการบันทึกไว้และควรนำมาพิจารณา

1.7 ทำให้ความคิดเห็นของนักเรียนมีค่า (Valuing student's ideas) ขอมรับสติปัญญาของนักเรียน และกระตุ้นให้นักเรียนใช้สติปัญญาต่อไป

1.8 มีความรู้สึกทั้งดีและไม่ดี (Positive and negative feelings) ซึ่งแนะนำความรู้สึกรักของนักเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนของนักเรียนเอง

1.9 ไม่ทราบ (Not knowing) ซึ่งให้นักเรียนเห็นว่ามันเป็นสิ่งปกติที่จะตอบว่า "ไม่ทราบ"

2. เป็นผู้จัดหา

2.1 จัดหาแหล่งข้อมูล (Providing resources) บอกแหล่งข้อมูลให้นักเรียนไม่สามารถหาได้ให้กับนักเรียน

2.2 ให้คำแนะนำ (Providing advice) ให้แนวทางเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลและแหล่งวิชาการ

2.3 จัดหาข้อมูล (Providing information) ช่วยนักเรียนในการหาคำตอบของคำถาม

3. ช่วยเปลี่ยนแปลงมโนคติของนักเรียน

3.1 ทักษะการเรียนรู้ (Study skills) ให้นักเรียนเข้าใจกระบวนการเรียนรู้และควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง

3.2 เสนอแนวความคิดอีกแนวทางหนึ่ง (Proposing a counterview) ให้นักเรียนได้พิจารณาความคิดเห็นอื่น ๆ และตระหนักว่ามีคำอธิบายอีกหลายอันที่อาจเป็นไปได้

3.3 กระตุ้นให้มีการทดลองต่อไปอีก (Tempting further inquiry) ให้นักเรียนได้สืบค้นแนวคิดบางแนวให้ลึกลงไปอีก โดยใช้วิธีต่าง ๆ ในการสืบเสาะหาความรู้

3.4 การคิดทบทวน (Reflecting) กระตุ้นให้นักเรียนคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นของตัวเอง

3.5 ล้วงความคิดเห็นนักเรียน (Eliciting ideas) ให้นักเรียนบอกความคิดของตนเอง

3.6 ขอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน (Accepting ideas) ให้นักเรียนพิจารณาว่าความคิดเห็นใหม่ เป็นความคิดเห็นที่ยอมรับได้หรือไม่

3.7 ทดสอบความคิดเห็น (Testing out ideas) ให้นักเรียนได้ทดสอบความคิดเห็นของตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อหาว่าความคิดเห็นนั้นสามารถนำไปใช้เป็นหลักการทั่วไปได้แค่ไหน

3.8 เชื่อมโยงความคิดเห็นใหม่กับเก่าเข้าด้วยกัน (Thinking new and old situations) ช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงความคิดเห็นใหม่ที่เขาได้เรียนรู้กับความคิดเห็นเดิมที่มีอยู่

3.9 ความคิดเห็นใหม่ในสถานการณ์ใหม่ (New ideas in new situations) ช่วยให้นักเรียนนำความรู้ที่เป็นไปได้ไปใช้ให้เร็วที่สุด เพื่ออธิบายสถานการณ์ใหม่และทำให้ขอบเขตของการนำไปใช้กว้างขวางขึ้น

สมศักดิ์ สีนุระเวช (2542 : 51 - 61) ได้กล่าวถึง แนวคิดการสร้างความรู้ที่เชื่อว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในบุคคล บุคคลเป็นผู้สร้าง (Construct) ความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็น กับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม เกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญา (Cognitive Structure) ผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนทางปัญญาของผู้เรียนได้ แต่ผู้สอนสามารถช่วยให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาได้ โดยจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเกิดความขัดแย้งทางปัญญา หรือเกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น ซึ่งเป็นสถานะที่เป็นประสบการณ์ใหม่ ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิม ผู้เรียนต้องพยายามปรับข้อมูลใหม่กับประสบการณ์ที่มีอยู่เดิม ให้แล้วเสร็จเป็นความรู้ใหม่และการเรียนการสอน ตามแนวคิดการสร้างความรู้ (Constructivism) ผู้สอนต้องมีบทบาท ดังนี้

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสังเกต สำรวจเพื่อให้เห็นปัญหา
2. มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน เช่น แนะนำ ถามให้คิด ให้ผู้เรียนค้นพบหรือสร้างความรู้ด้วยตนเอง

3. ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้คิดค้นต่อไป ทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนได้มีประสบการณ์กว้างไกล

4. ประเมินความคิดรวบยอดของผู้เรียน ตรวจสอบความคิด และทักษะการคิดต่างๆ การปฏิบัติ การแก้ปัญหา และพัฒนา ให้เคารพความคิดและเหตุผลของคนอื่น ๆ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 76-77) ได้กล่าวว่า ครูผู้สอนจะมีบทบาทที่แตกต่างกันไปตามเทคนิคและวิธีการสอนที่ใช้ เช่น บทบาทของครูที่สอนโดยวิธีสอนแบบสาธิต ย่อมแตกต่างจากบทบาทของครูที่สอนโดยวิธีสอนแบบทดลอง แต่โดยทั่วไปแล้วไม่ว่าจะใช้วิธีสอนแบบใดก็ตาม ครูผู้สอนก็จะมีบทบาทหลักที่เหมือนกันคือ บทบาทในการนำเข้าสู่บทเรียน บทบาทการปฏิบัติกิจกรรม(ชั้นสอน) และบทบาทในการสรุปและวัดผล

สุพจน์ เต็มแถม (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอน เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่าครูที่สอนหมวดวิชาต่างกัน มีสมรรถภาพด้านการสอนของครูโดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน

อารี พันธุ์ณี (กุลวดี ไพจิตร. 2544 : 36) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กถามและสนใจต่อคำถามและคำถามแปลก ๆ
2. ตั้งใจฟังและเอาใจใส่ต่อความคิดแปลก ๆ ของเด็กด้วยใจเป็นกลาง
3. กระตุ้นหรือรื้อฟื้นต่อคำถามที่แปลก ๆ ของเด็กด้วยการตอบคำถามอย่างมีชีวิตชีวา หรือชี้แนะให้เด็กหาคำตอบจากแหล่งต่าง ๆ
4. แสดงเน้นให้เด็กเห็นว่า ความคิดของเด็กนั้นมีคุณค่าและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้
5. กระตุ้นและส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง
6. เปิดโอกาสให้นักเรียนเรียนรู้ ค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง
7. การพัฒนาความคิดให้เด็กจะต้องใช้เวลาพัฒนา
8. ส่งเสริมให้เด็กใช้จินตนาการของตนเอง และยกย่องชมเชยเมื่อเด็กมีจินตนาการที่แปลกและมีคุณค่า

ประภาภัทร นิยม (กุลวดี ไพจิตร. 2544 : 37) ได้ให้แง่คิดมุมมองที่เกี่ยวกับ "บทบาทครูรุ่นใหม่" ว่า ครูรุ่นใหม่ต้องปฏิบัติตัวเอง ต้องมีวุฒิพิเศษที่สามารถมองเห็นเด็ก และสร้างการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน เพื่อให้ความสามารถของเขาได้ถูกนำมาใช้ เพราะเมื่อการเรียนรู้ไม่เกิด การปฏิรูปการศึกษาก็เป็นไปไม่ได้ ครูต้องรู้เทคนิคกระบวนการเรียนรู้ของตนว่า

เกิดขึ้นได้ตั้งแต่ตรงไหนบ้าง เป็นการจุดประกายความคิดเพื่อสร้างศรัทธาต่อสิ่งที่จะเรียนทั้งครูและนักเรียน จากนั้นก็ถ่ายทอดอย่างเป็นกัลยาณมิตร

ณรงค์ กาญจนานนท์ (กุลวดี ไพจิตร. 2544 : 37) ได้ให้แง่คิดมุมมองเกี่ยวกับ "บทบาทครูรุ่นใหม่" ว่า จุดเด่นของครูรุ่นใหม่ ต้องใจกว้าง กับเด็ก ขอมรับฟังความคิดเห็นเด็ก ครูต้องฉลาดรอบรู้ทันเหตุการณ์ ทั้งเรื่องความก้าวหน้าทางวิชาการ วิชาการ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ที่สำคัญต้องปรับเปลี่ยนวิธีการสอน ซึ่งต้องตระหนักว่า สอนคน โดยให้เด็กเป็นศูนย์กลาง ไม่ใช่สอนหนังสือที่ขีดตำราเดิม ๆ เพราะครูสมัยเก่าสอนแบบให้ท่องจำ ซึ่งไม่ได้ทำให้เด็กเข้าใจถึงบทเรียนว่าเรียนเพื่ออะไร รู้ไปทำไม ทำให้เด็กคิดไม่เป็น

วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์ (กุลวดี ไพจิตร. 2544 : 37) ได้ให้แง่คิดมุมมองเกี่ยวกับ "บทบาทครูรุ่นใหม่" ว่า ครูรุ่นใหม่ต้องพร้อมในสองด้าน คือ การเป็นผู้ให้ด้านวิชาการ เพราะโลกวันนี้เทคโนโลยีก้าวไกลมาก ครูรุ่นใหม่ต้องตามให้ทันสมัย เพื่อชิงความรู้มาใช้ ทุกวันนี้เด็กเครียดมากขึ้น เพราะฉะนั้นความรู้อย่างเดียวไม่ทำให้เด็กเอาตัวรอดได้ จึงต้องมีอย่างที่สองคือ ครูต้องมีหัวใจและเตรียมความรู้สึกรับกับเด็กให้ได้

ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541 : 8) ได้ให้แง่คิดมุมมองกับ "บทบาทครูรุ่นใหม่" ว่าครูรุ่นใหม่ควรมีการปรับเปลี่ยนการเรียนการสอน หรือมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. ใช้วิธีประสมประสานหรือบูรณาการ
2. ไม่เน้นเนื้อหาแต่ใช้วิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งเนื้อหา
3. แสดงบทบาทในฐานะผู้แนะนำประสบการณ์ทางการศึกษา
4. กระตือรือร้นให้ผู้เรียน มีบทบาทในการเรียนและสนใจความรู้สึกรู้สึกของผู้เรียน
5. พยายามให้ผู้เรียนร่วมคิด ร่วมวางแผนการเรียน
6. ใช้เทคนิคให้ผู้เรียนค้นพบความสนใจ ความสามารถของผู้เรียน
7. เสริมแรงโดยการชมเชย ให้รางวัลและให้ความชื่นชมผลงานของผู้เรียนเอง
8. มีการกำหนดมาตรฐานทางวิชาการพอควร
9. เน้นการประเมินตนเอง ปรับปรุงตนเอง และประเมินกระบวนการเป็นสำคัญ
10. ให้ผู้เรียนเห็นความก้าวหน้าของตน
11. มีสื่อและวิธีเรียนหลากหลาย
12. ไม่ควรขีดห้องเรียนมากเกินไป
13. มุ่งสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ให้ผู้เรียน
14. ให้ผู้เรียนพัฒนา ทั้งด้านวิชาการ ทักษะและจิตพิสัยเท่าเทียมกัน

จากการที่นิสิตนักวิชาการได้กล่าวถึง บทบาทในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้อย่างมากมายนั่น ผู้วิจัยนำมาจัดรวมเป็นบทบาทในการจัดการเรียนการสอน ได้จำนวน 3 ขั้นตอน ดังรายละเอียดตามตาราง 1

ตาราง 1 บทบาทในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามความเห็นของนักวิชาการ

รายการ	ขั้นตอน		
	การเตรียมการ	การดำเนินการ	การประเมินผล
รู้ing แก้วแดง			
1. ศึกษารวบรวมข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล	✓		
2. วิเคราะห์เพื่อค้นหาศักยภาพของผู้เรียน	✓		
3. ร่วมกับผู้เรียนในการสร้างวิสัยทัศน์	✓		
4. ร่วมวางแผนการเรียน	✓		
5. แนะนำช่วยเหลือเรื่องการเรียน		✓	
6. สรรหาและสนับสนุนสื่ออุปกรณ์		✓	
7. ให้ผู้เรียนสร้างความรู้เอง		✓	
8. เสริมพลังและสร้างกำลังใจ		✓	
9. ร่วมการประเมินผล			✓
10. เก็บรวบรวมข้อมูล			✓
กรมสามัญศึกษา			
1. การกำหนดมาตรฐาน	✓		
2. การวางแผนการเรียนรู้	✓		
3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้		✓	
4. การประเมินผล			✓
เบลล์			
1. สร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียน	✓		
2. เป็นผู้จัดหา	✓		
3. ช่วยเปลี่ยนแปลงมโนคติของนักเรียน		✓	✓

ตาราง 1 (ต่อ)

รายการ	ขั้นตอน		
	การเตรียมการ	การดำเนินการ	การประเมินผล
ลำลี รักสุทธิ			
1. ศึกษาวิเคราะห์เรื่องที่จะสอน	✓		
2. เตรียมแหล่งข้อมูล	✓		
3. จัดทำแผนการสอน	✓		
4. เตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์	✓		
5. เตรียมการวัดและประเมินผล	✓		
6. เป็นผู้แนะนำทาง		✓	
7. เป็นเพื่อนร่วมเรียนร่วมรู้ร่วมวิจัย		✓	
8. เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ		✓	
9. เป็นผู้ให้ข้อมูลป้อนกลับ		✓	
10. เป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียน		✓	
11. เตรียมการวัดและประเมินผล			✓
อรุณี สถิตย์ภาทีกุล			
1. เป็นผู้จัดการ	✓		
2. เป็นผู้อำนวยความสะดวก	✓		
3. เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ		✓	
4. เป็นผู้ให้คำแนะนำ		✓	
5. เป็นผู้กำกับดูแล		✓	
6. เป็นผู้เรียน		✓	
7. เป็นผู้วัดและประเมินผล			✓
บิณฑลพี และ ออสบอร์น			
1. ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้	✓		
2. ทรัพยากรบุคคล		✓	✓
3. ผู้สืบเสาะหาความรู้ที่ไม่เคยมีความรู้		✓	
4. ผู้ท้าทายความคิดของนักเรียน		✓	

ตาราง 1 (ต่อ)

รายการ	ขั้นตอน		
	การเตรียมการ	การดำเนินการ	การประเมินผล
ตำลี รักสุทธี			
1. ศึกษาวิเคราะห์เรื่องที่จะสอน	✓		
2. เตรียมแหล่งข้อมูล	✓		
3. จัดทำแผนการสอน	✓		
4. เตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์	✓		
5. เตรียมการวัดและประเมินผล	✓		
6. เป็นผู้แนะนำทาง		✓	
7. เป็นเพื่อนร่วมเรียนร่วมรู้ร่วมวิจัย		✓	
8. เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ		✓	
9. เป็นผู้ให้ข้อมูลป้อนกลับ		✓	
10. เป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียน		✓	
11. เตรียมการวัดและประเมินผล			✓
อรุณี สติยภัทกุล			
1. เป็นผู้จัดการ	✓		
2. เป็นผู้อำนวยความสะดวก	✓		
3. เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ		✓	
4. เป็นผู้ให้คำแนะนำ		✓	
5. เป็นผู้กำกับดูแล		✓	
6. เป็นผู้เรียน		✓	
7. เป็นผู้วัดและประเมินผล			✓
บิณฑ์ ธี และ ออสมอรัน			
1. ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้	✓		
2. ทรัพยากรบุคคล		✓	✓
3. ผู้สืบเสาะหาความรู้ที่ไม่เคยมีความรู้		✓	
4. ผู้ท้าทายความคิดของนักเรียน		✓	

ตาราง 1 (ต่อ)

รายการ	ขั้นตอน		
	การเตรียมการ	การดำเนินการ	การประเมินผล
ศึกษา แคมมณี			
1. ต้องวางแผนคิดกิจกรรม	✓		
2. ต้องเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ	✓		
3. ควบคุมดูแลกระบวนการ		✓	
4. สังเกตกระบวนการเรียนรู้ กระตุ้นแนะนำ		✓	
5. นำอภิปราย ช่วยผู้เรียนประมวลสรุป		✓	
6. เสริมความรู้		✓	
7. ส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้		✓	
8. ประเมินผลตามสภาพจริง			✓
ออสบอร์น และ เฟรย์เบิร์ก			
1. นักสนใจ		✓	
2. ผู้วินิจฉัย		✓	
3. ผู้ที่ชอบเปลี่ยนแปลง	✓		
4. นักทดลอง			✓
5. นักวิจัย			✓
สมศักดิ์ สินธุระเวช			
1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสังเกต สำรวจเพื่อให้เห็นปัญหา	✓		
2. มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน		✓	
3. ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้คิดค้น		✓	
4. ประเมินความคิดรวบยอดของผู้เรียน			✓
อาภรณ์ ใจเที่ยง			
1. การนำเข้าสู่บทเรียน	✓		
2. การปฏิบัติกิจกรรม		✓	
3. การสรุปและวัดผล			✓

จากตาราง 1 พบว่านักวิชาการต่างก็มีความคิดเห็นตรงกันว่า บทบาทในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่ก็จะมีขั้นตอนหลัก ๆ ที่เหมือนกัน คือ ขั้นตอนการเตรียมการ ขั้นตอนการดำเนินการ และขั้นตอนการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับ วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2541 : 13-14) ที่กล่าวว่า บทบาทของครูจะต้องปรับเปลี่ยนไปจากเดิม จากบทบาทที่สำคัญที่สุดในฐานะผู้บอกเล่าข้อความรู้ทั้งหมดแก่ผู้เรียน มาเป็นผู้สนับสนุนจัดสิ่งแวดล้อมที่จะเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด บทบาทของครูจึงควรประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย

1. การเตรียมตนเอง ครูจะต้องเตรียมตนเองให้มีความพร้อมสำหรับบทบาทของผู้เป็นแหล่งความรู้ ซึ่งจะต้องให้คำอธิบาย แนะนำ คำปรึกษา ให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน รวมทั้งแหล่งความรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลได้ ซึ่งครูจะต้องมีภาระหนักในการเตรียมตนเองด้วยการอ่าน การค้นคว้า การทดลองปฏิบัติมาก ๆ ในหัวข้อเนื้อหาที่ตนรับผิดชอบ รวมทั้งข้อมูลและประสบการณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

2. การเตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูไม่ใช่ผู้บอกเล่ามรดกความรู้อีกต่อไป ครูต้องเตรียมแหล่งข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในรูปแบบของสื่อการเรียน ใบความรู้และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่มีข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาค้นคว้าตามความต้องการ หรือแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์สื่อห้องสมุด ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องสมุดวิชา ห้องปฏิบัติการวิชาต่าง ๆ และห้องพิพิธภัณฑ์ในโรงเรียน รวมถึงแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ภายนอกโรงเรียน ซึ่งครูสามารถสำรวจบัญชีรายชื่อหนังสือ อุปกรณ์ หรือสื่อต่าง ๆ ไว้สำหรับผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามที่กำหนด ในกิจกรรมการเรียนรู้ หรือค้นคว้าเพิ่มเติมทั้งในและนอกเวลาเรียน

3. การเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ บทบาทของครูก่อนการเรียนการสอนทุกครั้ง คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ครูต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาข้อความรู้ อันจะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ตามที่กำหนด โดยบทบาทในส่วนนี้ครูจะทำหน้าที่คล้ายผู้จัดการ (Manager) ที่กำหนดบทบาทการเรียนรู้ และความรับผิดชอบแก่ผู้เรียน ให้เขาได้ทำกิจกรรมตามความต้องการ ความสามารถและความสนใจของแต่ละคน

4. การเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เมื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่าจะใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรมการศึกษาดังกล่าว บรรลุผล

แล้วจัดเตรียมให้พร้อม บทบาทของครูครั้งนี้จึงเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุผล

5. การเตรียมการวัดและประเมินผล บทบาทในด้านการเตรียมการอีกประการหนึ่งคือการเตรียมวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยการวัดให้ตรงกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ (Process) และผลงาน (Product) ที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะพิสัย (Psychomotor) โดยเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้พร้อมก่อนทุกครั้ง

ขั้นตอนการดำเนินการ เป็นบทบาทของครูผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา (Helper and advisor) คอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ เช่น ให้ข้อมูลหรือความรู้ในเวลาที่คุณเรียนต้องการ เพื่อให้การเรียนรู้นั้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and encourager) ช่วยสนับสนุน หรือกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

3. การเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (Active Participant) โดยเข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มผู้เรียนให้พร้อมทั้งให้ความคิด และความเห็นหรือช่วยเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

4. การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) ตรวจสอบผลการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อให้ถูกต้องชัดเจน และสมบูรณ์ก่อนให้ผู้เรียนสรุปเป็นข้อความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้

5. การเป็นผู้สร้างเสริมบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นมิตร โดยการสนับสนุน เสริมแรง และกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมทำงานกับกลุ่ม แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยเต็มที่ ขอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และอภิปรายโต้แย้งด้วยท่วงทำนุมนวล ให้เกียรติกันอย่างเป็นมิตร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป้าหมายของกลุ่มบรรลุผลสำเร็จ

ขั้นตอนการประเมินผล เป็นบทบาทที่ครูผู้สอนต้องดำเนินการเพื่อตรวจสอบว่าสามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยครูควรเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อมก่อนถึงขั้นตอนการวัดและประเมินผลทุกครั้ง และการวัดควรให้ครอบคลุมทุกด้าน โดยเน้นการวัดจากสภาพจริง (Authentic Measurement) จากการปฏิบัติ (Performance) และจากแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ซึ่งในการวัดและประเมินผลนี้ นอกจากครูผู้สอนจะเป็นผู้วัดและประเมินผลเองแล้ว ผู้เรียนและสมาชิกของแต่ละกลุ่มควรจะมีบทบาทร่วมวัดและประเมินตนเองและกลุ่มด้วย

ครูนอกจากมีบทบาทด้านการเรียนการสอนแล้ว ยังมีบทบาทด้านอื่น ๆ อีกด้วย ยิ่งปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงบางครั้งมีผลกระทบต่อคนไทยโดยส่วนรวม ในรูปแบบของปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นต้น การแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง จะช่วยคลี่คลายปัญหาได้ไม่มากนักน้อย ครูนับว่าได้มีบทบาทสำคัญเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับปัญหาดังกล่าว เพราะว่าบุคคลในทุกบทบาทและอาชีพ ต้องผ่านการศึกษาทั้งด้านวิชาความรู้และคุณธรรม จริยธรรม ไปจากสถาบันการศึกษา

สรุป ในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น ครูต้องเปลี่ยนบทบาทจากการบรรยายความรู้ทั้งหมดมาเป็นบทบาทในฐานะผู้สนับสนุน ผู้อำนวยความสะดวก ผู้เสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียนได้เรียนรู้มากที่สุด ดีที่สุด ได้ผลที่สุด ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ดังนั้นบทบาทของครูผู้สอนจึงประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการ และขั้นประเมินผล ทุกขั้นตอนเน้นการดำเนินการซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จ โดยครูจะต้องเป็นผู้ที่เข้าใจในขั้นตอนต่าง ๆ อย่างทั่วถึง ก่อนที่จะนำไปสู่การเรียนการสอนในห้องเรียน

3. แนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายว่าด้วยการศึกษาของชาติฉบับแรกของประเทศไทย ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 ประกอบด้วย 9 หมวด 78 มาตรา มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ใน หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 12-14)

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบอบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5. ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กันจากสื่อการเรียน การสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบความรู้ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวรรคหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

สรุป พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวว่า ในการจัดการศึกษานั้นต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ซึ่งนอกจากจะเป็นบทบาทหน้าที่โดยตรงของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงจะทำให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์สูงสุด

4. คุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์

สังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมพลวัตที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนจึงต้องมีคุณลักษณะที่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนี้

กรมวิชาการ. (2545จ : 18) ได้กำหนดตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งเป็นลักษณะที่พึงประสงค์หลังจากผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ดังนี้

1. ผู้เรียนมีหลักการเกี่ยวกับรูปแบบ แนวทางและวิถีคิดของตนเอง แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ และเหมาะสม คิดเป็นระบบและมีวิจารณ์ญาณ และมีสมาธิในการเรียนและการทำงาน
2. นักเรียนมีศักยภาพในการตัดสินใจ
3. นักเรียนได้ค้นพบตนเองเกี่ยวกับศักยภาพด้านต่าง ๆ ในเชิงพหุปัญญา ความถนัดลีลาการเรียนรู้ แนวทางการศึกษาต่อ การพัฒนางานและอาชีพของตน
4. นักเรียนสามารถเรียนรู้ ทำงานด้วยการพึ่งตนเอง ใช้วิถีประชาธิปไตยในการทำงานกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข
5. นักเรียนมีนิสัยการทำงานที่เป็นระบบ รักการอ่าน การค้นคว้าข้อมูลใช้ข้อมูลใหม่ๆ ในการสร้างความรู้ เรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเอง สร้างสรรค์ผลงาน มีทักษะการจัดการ ทักษะการนำเสนอและถ่ายทอดสื่อความอย่างมีประสิทธิภาพ
6. นักเรียนมีวินัยในตนเอง มีบุคลิกภาพมั่นคง แสดงออกในเชิงสร้างสรรค์และเหมาะสม มีเหตุผล มีกิริยามารยาทและความเป็นไทย เห็นคุณค่าของตนเองและยอมรับผู้อื่นประเมินตนเองและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ
7. นักเรียนมีสุขนิสัย และทักษะทางสุขภาพ มีทักษะในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม
8. นักเรียนมีประสบการณ์ตรงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กรมสามัญศึกษา, (2543 : 11-12) ได้กล่าวถึงลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนี้

คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล ใฝ่หาที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิด เห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ คนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคมและประเทศชาติได้

คนมีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพดีทั้งกาย และจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพ ปลอดภัยจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

สรุป ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนนั้น ต้องคำนึงถึงคุณลักษณะของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ตรงตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

5. การจัดการศึกษาในจังหวัดอ่างทอง

จังหวัดอ่างทอง เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบภาคกลางของประเทศไทย มีเนื้อที่ 968.372 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 613,120 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือ 108 กิโลเมตร จังหวัดอ่างทองมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม อำเภอพรหมบุรี อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี

ทิศตะวันออก ติดกับอำเภอบางปะหัน อำเภอมหาสารคาม อำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

ทิศใต้ ติดกับอำเภอดอนสัก อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอศรีประจันต์ อำเภอสมาชิกและอำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปของจังหวัดอ่างทองเป็นที่ราบลุ่ม ลักษณะคล้ายอ่าง ไม่มีภูเขา ไม่มีป่าไม้ธรรมชาติ และแร่ธาตุสำคัญ ดินเป็นดินเหนียว และดินเหนียวปนทราย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน 2 สาย คือแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำน้อย ซึ่งยังคงใช้เป็นเส้นทางคมนาคมและขนส่งได้ตลอดทั้งปี อย่างไรก็ตามการคมนาคมขนส่งทางบกภายในจังหวัดที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ด้วยเส้นทางถนนสายสำคัญระดับต่าง ๆ จำนวนมาก และอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง

จังหวัดอ่างทอง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองอ่างทอง อำเภอวิเศษชัยชาญ อำเภอโพธิ์ทอง อำเภอป่าโมก อำเภอไชโย อำเภอแสวงหา และอำเภอสามโก้ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 291,062 คน เป็นชาย 140,820 คน หญิง 150,242 คน (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดอ่างทอง, 2544 ก : 42) ร้อยละ 98.65 ของประชากร นับถือศาสนาพุทธ ประชากรมีรายได้ต่อหัว 48,851 บาท ต่อปี

ด้านการจัดการศึกษา จังหวัดอ่างทองมีการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและนอกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

การจัดการศึกษาในระบบ มีสถานศึกษาทั้งสิ้น 199 แห่ง ในความดูแลของกรมสามัญศึกษา (สศ.) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) กรมการศาสนา (ศน.) กรมพลศึกษา (พล.) กรมอาชีวศึกษา (อศ.) กรมศิลปากร (ศก.) และสำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (เทศบาล) ซึ่งมีครูรวมทั้งสิ้น 3,471 คน นักเรียน 59,462 คน คิดเป็นอัตราส่วนครู 1 คน ต่อ นักเรียน 17 คน

การศึกษานอกระบบ มีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ในความดูแลของกรมการศึกษานอกโรงเรียน (กสน.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) กรมการศาสนา (ศน.) กรมอาชีวศึกษา (อศ.) กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และกรมการพัฒนาชุมชน (พช.) หรือแม้แต่สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีหน่วยงานในสังกัด ได้แก่ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และสำนักงานศึกษาธิการอำเภอในทุกอำเภอ ได้มีการจัดโครงการอบรมให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชนจำนวนไม่น้อย ทั้งนี้ยังไม่นับรวมการจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนของหน่วยงานสังกัดกระทรวง ทบวง กรมและองค์กรอื่นในหลักสูตรต่าง ๆ อีกจำนวนมาก

ผลการดำเนินงานด้านการศึกษาของจังหวัดอ่างทอง มีดังนี้

1. ด้านการปฏิรูปการศึกษา

1.1 การเตรียมครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้เข้าสู่ระบบการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ

ผลการดำเนินงาน ตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา ด้านการเตรียมครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าสู่ระบบการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า จังหวัดอ่างทองมีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมปฏิรูปการศึกษา โดยส่งครูและบุคลากรทางการศึกษาเข้ารับการฝึกอบรมและดูงานด้านการปฏิรูปการศึกษา ร้อยละ 96.35 ซึ่งสถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา (อส.) สังกัดกรมศิลปากร (สก.) และหน่วยงานสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการมากที่สุด โดยการจัดส่งครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนให้เข้ารับการอบรมและดูงานด้านการปฏิรูปการศึกษา รองลงมา คือ สังกัดกรมสามัญศึกษา (สศ.) สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) และสังกัดกรมการศาสนา (สน.) ร้อยละ 99.03 95.21 92.71 และ 89.09 ตามลำดับ

1.2. การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้มีการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ผลการดำเนินงาน ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้มีการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน พบว่า การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและหลักสูตร สถานศึกษาในจังหวัดอ่างทองมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ร้อยละ 52.41 โดยสถานศึกษาสังกัดกรมศิลปากรจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมาคือสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา และ กรมอาชีวศึกษา คิดเป็นร้อยละ 62.50 53.50 50.00 และ 33.33 ตามลำดับ ส่วนสังกัดกรมการศาสนาไม่มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ผลการดำเนินงาน ด้านการใช้แหล่งความรู้ท้องถิ่น พบว่า สถานศึกษาในจังหวัดอ่างทองมีการใช้แหล่งความรู้ท้องถิ่น ร้อยละ 72.19 สถานศึกษาสังกัดที่ใช้มากที่สุด คือ กรมการศาสนา และ กรมศิลปากร คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมา คือ สถานศึกษาสังกัด กรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และ กรมอาชีวศึกษา คิดเป็นร้อยละ 78.57 75.00 70.70 และ 66.67 ตามลำดับ

2. ด้านการจัดการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี

2.1 การมีโอกาสด้านการศึกษาเท่าเทียมกัน

ผลการดำเนินงาน ตามนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ด้านการมีโอกาสด้านการศึกษาเท่าเทียมกัน เมื่อเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนในระบบโรงเรียน ปีการศึกษา 2544 กับจำนวนประชากรวัยเรียน (อายุ 6-18 ปี) พบว่า มีค่าร้อยละของนักเรียนต่อประชากรวัยเรียนเท่ากับ 85.37 แยกเป็นระดับประถมศึกษาร้อยละ 45.63 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 22.23 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย(สายสามัญและอาชีพ) ร้อยละ 17.51

2.2 การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดการศึกษาของเอกชน มูลนิธิ องค์กร ส่วนท้องถิ่น

ผลการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการศึกษาของเอกชน มูลนิธิ และองค์กรส่วนท้องถิ่นของจังหวัดอ่างทอง พบว่า มีสถานศึกษาของเอกชน และองค์กร ส่วน ท้องถิ่นที่จัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา 133 แห่ง จัดให้แก่ นักเรียน 5,400 คน ระดับ ประถมศึกษา 17 แห่ง นักเรียน 5,878 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 7 แห่ง นักเรียน 1,141 คน และ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 1 แห่ง นักเรียน 52 คน อำเภอที่มีเอกชนและองค์กรส่วนท้องถิ่น จัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา มากที่สุดคือ อำเภอวิเศษชัยชาญ จัดได้ 40 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 30.08 น้อยที่สุดคือ อำเภอสามโก้ จัดได้ 2 แห่ง ร้อยละ 1.50 ส่วนระดับประถมศึกษา ที่จัดมากที่สุด คือ อำเภอป่าโมก 8 แห่ง ร้อยละ 47.06 น้อยที่สุดคือ อำเภอไชโย 2 แห่ง ร้อยละ 11.76 ระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น มีจัดในพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอวิเศษชัยชาญ 3 แห่ง (ร้อยละ 42.86) อำเภอ เมืองอ่างทอง 2 แห่ง (ร้อยละ 28.57) และอำเภอป่าโมก 2 แห่ง (ร้อยละ 28.57) และระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย มีจัดที่อำเภอป่าโมกอำเภอเดียว จำนวน 1 แห่ง

2.3 การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ผลการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จากการประเมินผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนระดับประถมศึกษา (ป.6) ปีการศึกษา 2541 ของกรมวิชาการ ซึ่งสุ่มประเมินนักเรียน 408 คน ในสถานศึกษา 16 แห่ง มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ วิชาภาษาอังกฤษ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.23 รองลงมาคือวิชาภาษาไทย ร้อยละ 59.15 วิชาวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 53.68 และน้อยที่สุด คือ วิชา คณิตศาสตร์ และวิชาสังคมศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละเท่ากัน คือร้อยละ 52.45 ซึ่งเมื่อนำคะแนน เฉลี่ยที่ได้เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กรมวิชาการกำหนด ทุกวิชามีผลการประเมินอยู่ในระดับพอใช้ (สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 6. 2543 : 18)

ผลการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จากการประเมินผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) ปีการศึกษา 2543 ของกรมวิชาการ ซึ่งได้สุ่มประเมิน

นักเรียน 573 คน ในสถานศึกษา 11 แห่ง มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ วิชาภาษาไทย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52.83 รองลงมาคือ วิชาสังคมศึกษา ร้อยละ 47.78 วิชาวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 40.75 และ วิชาภาษาอังกฤษ ร้อยละ 38.74 วิชาที่ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละน้อยที่สุด คือ วิชาคณิตศาสตร์ ได้ร้อยละ 33.25 ซึ่งเมื่อนำคะแนนเฉลี่ยที่ได้เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กรมวิชาการกำหนด ทุกวิชา มีผลการประเมิน อยู่ในระดับพอใช้ ยกเว้นวิชาคณิตศาสตร์ มีผลการประเมินระดับปรับปรุง (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดอ่างทอง. 2544ข : 8)

ผลการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จากการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) ปีการศึกษา 2542 ของกรมวิชาการ ซึ่งได้สุ่มประเมินนักเรียน 251 คน ในสถานศึกษา 4 แห่ง มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ วิชาภาษาไทย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.70 รองลงมา คือ วิชาชีววิทยา ร้อยละ 40.18 วิชาภาษาอังกฤษ ร้อยละ 37.96 วิชาสังคมศึกษา ร้อยละ 37.96 วิชาฟิสิกส์ ร้อยละ 36.83 และวิชาเคมี ร้อยละ 36.32 วิชาที่ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ น้อยที่สุด คือ วิชา คณิตศาสตร์ ได้ร้อยละ 30.05 และเมื่อนำคะแนนเฉลี่ยที่ได้เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กรมวิชาการกำหนด ทุกวิชา มีผลการประเมินอยู่ในระดับพอใช้ ยกเว้นวิชาเคมี และวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งมีผลการประเมินอยู่ในระดับ ปรับปรุง (กรมวิชาการ. 2544ข : 16)

2.4 การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ

ผลการดำเนินงาน การพัฒนาครูผู้สอนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และภาษาอังกฤษ พบว่า ในระดับประถมศึกษามีครูทั้งสิ้น 1,464 คน จัดให้ครูเข้ารับการอบรมวิชาคณิตศาสตร์ มากที่สุด ร้อยละ 26.43 รองลงมา คือ วิชาวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 24.66 และวิชาภาษาอังกฤษ ร้อยละ 22.95 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีครูทั้งสิ้น 721 คน จัดให้ครูเข้ารับการอบรมวิชาคณิตศาสตร์ ร้อยละ 14.84 วิชาวิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ร้อยละ 14.42 เท่ากัน และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (สายสามัญและสายอาชีพ) มีครูทั้งสิ้น 451 คน จัดให้ครูเข้ารับการอบรม วิชาภาษาอังกฤษมากที่สุด ร้อยละ 12.20 รองลงมา คือ วิชาวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 9.31 และ วิชาคณิตศาสตร์ ร้อยละ 7.54

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาของจังหวัดอ่างทอง

1. การเตรียมครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าสู่ระบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พบว่า มีครูผู้สอนและบุคลากรบางส่วนไม่เข้าใจวิธีการดำเนินงาน ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้อย่างแท้จริง ครูยังไม่มีความรู้เรื่องการปฏิรูปการศึกษา ครูมีงานสอนเต็มเวลาไม่มีเวลาศึกษาวิธีการดำเนินการสู่การปฏิรูปการศึกษาอย่างดั่งแท้ ทั้งมีครูบางส่วนยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรม การสอนแบบเดิม ๆ บางส่วนสนใจแต่การเลื่อนระดับของตนเอง ไม่ให้ความสำคัญต่อการเรียน การสอนเท่าที่ควร นอกจากนี้ การจัดอบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การปฏิรูปการศึกษา

ยังดำเนินการได้น้อยมากและไม่ทั่วถึง การจัดอบรมของหน่วยงานต่าง ๆ มักจัดในช่วงเวลาเดียวกัน ทำให้บางครั้งไม่สามารถส่งครูและบุคลากรเข้ารับการอบรมได้ทุกหลักสูตร

ครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นกลไกสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา จึงควรให้ความสำคัญต่อการเตรียมครูและบุคลากรอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2. การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน พบว่า การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นยังดำเนินการไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากครูส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรและการศึกษา หรือการทดลองจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ต้องใช้เวลา และงบประมาณมาก จึงเป็นการยากที่จะทำได้ทั่วถึง

ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น พบว่า มีแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่น่าสนใจ แต่บางแห่งอยู่ห่างไกลจากสถานศึกษา ทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคในการนำนักเรียนเดินทางไปศึกษาที่แหล่งเรียนรู้ และไม่สามารถเคลื่อนย้ายอุปกรณ์มาประกอบการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา

หากได้รับความสนใจและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน อย่างจริงจัง จะทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้แก่ผู้เรียนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

3. ด้านการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ยังพบว่ามีผู้ปกครองของนักเรียนส่วนหนึ่งยังนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาขนาดใหญ่ ซึ่งอยู่ในเมือง โดยมีความเชื่อว่ามีคุณภาพมากกว่าสถานศึกษาในพื้นที่นอกตัวเมือง และอีกด้านหนึ่งพบว่า ผู้ปกครองที่มีฐานะยากจนไม่สามารถส่งบุตรหลานเข้าเรียนได้ แม้ว่าจะมีกองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาก็ตาม

ดังนั้น สถานศึกษาควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้ทราบถึงการดำเนินงานและจุดเน้นของสถานศึกษา ที่เน้นพัฒนาการทางวุฒิภาวะของผู้เรียนทุกด้าน ควบคู่ไปกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ควรมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือสนับสนุนให้โอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม เป็นธรรมและทั่วถึง

4. ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการศึกษาของเอกชน มูลนิธิ และองค์กรส่วนท้องถิ่น พบว่า มีองค์กรส่วนท้องถิ่นบางแห่งยังไม่เข้าใจระบบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการถ่ายโอนการจัดการศึกษา บางแห่งยังไม่มีความพร้อมในเรื่องการบริหารจัดการด้านการเงิน ซึ่งยังต้องขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นช่วยดำเนินการ

อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการอบรมให้ความรู้และเพิ่มทักษะแก่บุคลากรในการปฏิบัติดังกล่าวแล้ว

5. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา จะเห็นว่า ผลการประเมินคุณภาพการศึกษา ทั้งระดับ ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย วิชาที่มีปัญหามากที่สุด คือ วิชาคณิตศาสตร์ เมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมินแล้ว จัดอยู่ในขั้นต้องปรับปรุงทั้ง 3 ระดับชั้น

ควรเร่งพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์ในทุกระดับการศึกษา นอกจากนี้ ควรจัดให้มีการสำรวจสภาพของครูด้านวุฒิการศึกษา วิชาเอก และหน้าที่การสอน เพื่อทำการศึกษาวเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่แท้จริง เพื่อกำหนดกิจกรรมพัฒนาได้อย่างเหมาะสมต่อไป

6. การมีโอกาสดูเรียนในระดับอุดมศึกษา จะเห็นว่า จังหวัดอ่างทองมีสถานศึกษา ที่จัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่สามารถรองรับผู้จบการศึกษาในจังหวัดในปริมาณที่น้อยมาก ควรมีการศึกษาค้นคว้าความต้องการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาของผู้จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้สามารถขยายชั้นเรียนระดับอุดมศึกษาในจังหวัดให้มากขึ้นได้อย่างเหมาะสมและทั่วถึง

นอกจากนี้ มีผู้ปกครองของนักเรียนในบางพื้นที่นิยมให้บุตรหลานออกไปประกอบ อาชีพมากกว่าให้เรียนต่อ เนื่องจากมีโรงงานและสถานประกอบการในพื้นที่ภูมิลำเนาของนักเรียน จำนวนมาก และสามารถรองรับแรงงานที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทำให้อัตราการ เรียนต่อระดับนี้ในบางอำเภออยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ซึ่งควรจัดให้มีการรณรงค์ให้ผู้ปกครอง และนักเรียนเห็นความสำคัญของการศึกษาต่อ และให้เห็นคุณค่าของแรงงานที่จบการศึกษา ในระดับสูง

7. การดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สถานศึกษา ส่วนใหญ่เห็นว่าดำเนินการได้เฉพาะในสถานศึกษา แต่ปัญหายาเสพติดนอกสถานศึกษายังคงอยู่ ทำให้ ไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเด็ดขาด สถานศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองยังมีความเสี่ยงต่อการที่นักเรียน ถูกสิ่งเร้านำไปติดสารเสพติดได้สูง การดำเนินการด้านการปราบปรามโดยการตรวจสอบสารเสพติด ในปัสสาวะนักเรียนกลุ่มเสี่ยงมีข้อจำกัด เรื่องน้ำยาที่ใช้ตรวจมีไม่เพียงพอ

ควรเร่งรณรงค์ประชาสัมพันธ์พิษภัยของสารเสพติด รวมทั้งสนับสนุนให้สังคม ให้ความสำคัญต่อสถาบันครอบครัว และร่วมมือกันดูแลเยาวชนอย่างใกล้ชิด ตลอดจนจัดให้มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

8. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และภาษาอังกฤษ พบว่า ครูผู้สอนใน 3 หมวดวิชาดังกล่าวมีจำนวนน้อย ทำให้ต้องรับภาระสอนมาก ทั้งยังมีการงาน อื่นนอกจากงานสอนมาก เป็นอุปสรรคในการเตรียมและจัดการสอน

ในบางระดับ เช่น ระดับประถมศึกษา มีความจำเป็นต้องมอบให้ครูที่มีวุฒิ การศึกษาอื่น สอนวิชาดังกล่าว ซึ่งหน่วยงานต้นสังกัดได้ส่งครูผู้สอนเข้ารับการอบรมพัฒนากระบวนการเรียน

การสอนแล้ว แต่ยังไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง ควรสนับสนุนให้มีการจัดอบรมครูที่สอนทั้ง 3 วิชา
นี้ ในระดับภูมิภาคให้ทั่วถึง และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

9. ด้านการแก้ปัญหาเด็กเรียนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เป็นปัญหาสำคัญอีก
ประการหนึ่ง ที่สถานศึกษาเร่งแก้ไขและดำเนินการอยู่แล้ว แต่ยังพบว่านักเรียนที่มีปัญหายังไม่
ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ครอบครัวและผู้ปกครองของนักเรียนบางคนละเลยการให้ความรัก
ความอบอุ่น และตระหนักในหน้าที่ที่ต้องดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด สถานศึกษาบางแห่งอยู่ใน
สิ่งแวดล้อมที่ช่วยต่อการเกิดพฤติกรรมไม่เหมาะสมของนักเรียน ควรกำหนดเป็นมาตรการของ
สังคมที่ทุกฝ่ายจะต้องรับผิดชอบดำเนินการแก้ไขให้ทันทั่วถึง

จากสภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดอ่างทอง จะพบว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคมากมาย
ที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนไม่เป็นไปตามที่ต้องการ ดังนั้นทุกฝ่ายควรร่วมมือ
หาแนวทางในการสนับสนุน และแก้ไขปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในทุก ๆ ด้าน ตาม
แนวทางการปฏิรูปการศึกษา และตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อให้
การศึกษาเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน อันจะมีผลทำให้การจัดการเรียนการสอนสำเร็จบรรลุผล
ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

6. พฤติกรรมการสอนของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก

กรมวิชาการ (2543ก : 88-89) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูที่เน้นการพัฒนา
ศักยภาพนักเรียน ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังรายละเอียดตามตาราง 2

ตาราง 2 คำร้อยละของครูผู้สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีพฤติกรรมการสอนที่เน้นการพัฒนา
ศักยภาพ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก

ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้	พฤติกรรมการสอนที่เน้นการพัฒนาศักยภาพ				รวม เฉลี่ย
	ทักษะ การเรียนรู้	ทักษะ การคิด	ทักษะ การจัดการ	การทำงาน ร่วมกับผู้อื่น	
1. ภาษาไทย	54.5	54.5	18.2	54.5	45.43
2. คณิตศาสตร์	66.7	75.0	33.3	55.6	57.65
3. วิทยาศาสตร์	44.7	50.0	50.0	66.7	52.85
4. สังคมศึกษา ศาสนาฯ	52.9	23.5	47.1	58.8	45.58
รวมเฉลี่ย	54.70	50.75	37.15	58.90	50.38

จากตาราง 2 พบว่า ครูผู้สอนทั้ง 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้ มีพฤติกรรมการสอนที่เน้นการพัฒนา
ศักยภาพในแต่ละด้านแตกต่างกัน โดยเรียงตามลำดับดังนี้ คือ ด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น
ด้านทักษะการเรียนรู้ ด้านทักษะการคิดและด้านทักษะการจัดการ และเมื่อพิจารณาพฤติกรรมการ
สอนของครูผู้สอน พบว่า ครูผู้สอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีพฤติกรรมการสอนที่เน้น
การพัฒนาศักยภาพแตกต่างกัน โดยเรียงตามลำดับดังนี้คือ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้
คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และภาษาไทย และเมื่อพิจารณา
ครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ พบว่า ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีพฤติกรรมการ
สอนด้านทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นในระดับที่เท่ากัน
ส่วนทักษะการจัดการอยู่ในระดับต่ำ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ มีพฤติกรรมการ
สอนด้านทักษะการคิดในระดับสูงที่สุด รองลงมาคือ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการทำงานร่วมกับ
ผู้อื่นและทักษะการจัดการ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ มีพฤติกรรมการสอนด้าน

ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นสูงสุด รองลงมาคือ ทักษะการคิด ทักษะการจัดการ และมีทักษะ การเรียนต่ำสุด และครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มี พฤติกรรมการสอนด้านทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นสูงสุด รองลงมาคือ ทักษะการเรียน ทักษะ การจัดการ และมีทักษะการคิดต่ำสุด และเมื่อพิจารณาพฤติกรรมการสอนที่เน้นการพัฒนาศักยภาพ ตามทักษะในแต่ละด้าน พบว่า ด้านทักษะการเรียน ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ มี พฤติกรรมการสอนสูงกว่ากลุ่มอื่น ด้านทักษะการคิด ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์มี พฤติกรรมการสอนสูงกว่ากลุ่มอื่น ด้านทักษะการจัดการ และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์มีพฤติกรรมการสอนสูงกว่ากลุ่มอื่น

สรุป ในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นบุคคลที่มีความ สำคัญที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนได้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และ จากตาราง 2 นั้นพบว่า ครูผู้สอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้มีพฤติกรรมการสอนในแต่ละด้าน ที่แตกต่างกัน ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้น พฤติกรรมการสอน ของครูผู้สอนต้องไม่มีความแตกต่างกัน เพื่อเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอน ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประ โยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียน เป็นสำคัญ มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงและเกี่ยวข้อง ดังนี้

7.1 งานวิจัยในประเทศ

สุวิทย์ มุกดาภิรมย์ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการสอนของครู ใน โรงเรียนประถมศึกษาที่มีการนิเทศภายใน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูด้านการจัดการเรียนการสอน ครูมีการจัดการเรียนการสอนโดยยึด ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน ชี้สอน และสรุปเนื้อหาหลังการสอน อยู่ในระดับดี

ถมรัตน์ บุญญาณิตย์ (2541 : 80-83) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง วิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้ระบุปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เรียงจากมากไปหาน้อย จำนวนทั้งสิ้น 36 รายการ รายการที่เป็นปัญหามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 42.60 ของผู้ตอบ คือ ความสนใจใฝ่เรียนของนักเรียนไม่เท่ากัน เช่น ไม่ให้ความร่วมมือในการทำ

กิจกรรม ขาดความรับผิดชอบไม่สนใจศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง รายการที่มีปัญหารองลงมา คิดเป็นร้อยละ 21.05 คือ ขาดแคลนสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนและมีจำนวนไม่เพียงพอ และ คิดเป็นร้อยละ 16.84 คือ เนื้อหาวิชากับเวลาไม่สัมพันธ์กัน เนื่องจากเนื้อหาที่ต้องสอนมีมาก และการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งต้องใช้เวลานาน ทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ไม่ทันต่อเวลา และครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้ระบุปัญหา และ อุปสรรคการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เรียงจากมากไปหาน้อยจำนวนทั้งสิ้น 30 รายการ รายการที่เป็นปัญหามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 43.42 ของผู้ตอบแบบสอบถามคือ นักเรียน ไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม เช่น ไม่ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และไม่แก้ไขปัญหาคด้วยตนเองโดยเฉพาะเด็กที่เรียนอ่อน รายการที่เป็นปัญหารองลงมาคิดเป็นร้อยละ 19.74 คือ พื้นฐานความรู้ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนแตกต่างกัน และคิดเป็นร้อยละ 17.11 คือ เนื้อหาวิชามีมาก การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางทำให้สอนไม่ทัน

สิริรัตน์ เทียมเสวีวงศ์ (2543 : 66) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเทคนิคการขาย โดยการสอนที่ชี้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางกับการสอนแบบปกติ ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ โรงเรียนกรุงเทพมหานครธุรกิจพาณิชย์ พบว่า การสอนที่ชี้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด ช่วยให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ถ้าครูผู้สอนไม่ยึดติดกับเนื้อหา เวลา และให้โอกาสนักเรียนทุกคนค้นพบตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต และผู้บริหาร ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ควรจัดอบรมเทคนิค การสอนที่ชี้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนติดตามผลการนำไปใช้ ในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

อัญชลี มัดธนู และ คณะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา ในเขตการศึกษา 10 ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการเตรียมการสอน ด้านการดำเนินการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล พบว่า สภาพ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูผู้สอน มีพฤติกรรมการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง

ประยูร ผ่องอำไพ (2544 : 93-100) ได้ศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยชี้ให้ผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง ของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การจัด กิจกรรมการเรียนรู้โดยชี้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ของครูประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน ในเขต กรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้าน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระดับปานกลางทุกด้าน ในส่วนของครูประจำกลุ่มที่มีเพศต่างกัน และมีสถานภาพการทำงานต่างกัน มีการจัดกิจกรรม

การเรียนรู้ไม่แตกต่างกัน และในส่วนของครูประจำกลุ่มที่มีอายุต่างกัน วุฒิการศึกษาต่างกัน ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน มีการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแตกต่างกัน

อภิญา เหมระ (2544 : 72-74) ได้ศึกษาการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูธุรกิจสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 พบว่า ครูธุรกิจมีการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอยู่ในระดับมาก ส่วนครูธุรกิจที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกัน มีประสบการณ์ในการสอนแตกต่างกัน และมีประสบการณ์ในการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแตกต่างกัน มีการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแตกต่างกัน

วันทยา วงศ์ศิลปกริมย์ และคณะ (2543 : 78) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การวิจัยและประเมินคุณภาพประสิทธิภาพการศึกษา ปีการศึกษา 2540 : คุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านกระบวนการเรียนการสอนมีระดับคุณภาพที่ควรปรับปรุง เนื่องจากครูไม่ให้ความสำคัญในการวางแผนหรือเตรียมการสอน และกระบวนการเรียนการสอนไม่หลากหลาย ไม่ตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน และยังไม่มีการทักทายหรือเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สำหรับผลงานวิจัยต่างประเทศ ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้มีผู้วิจัยไว้พอที่จะเป็นแนวทางในการศึกษาและวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

จีซาง เฟียงซู (Zhang. 1998 : Abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่องความเข้าใจ ในการเรียนรู้ภาษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของชาวจีน ในเขตเมืองบอสตัน ผลการวิจัยพบว่า ความแตกต่างระหว่างผู้เรียนภาษาที่เป็นชาวจีนนั้น มีผลกระทบต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ และ แตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนความยากที่มีต่อการเรียนรู้ทักษะพื้นฐานทั้ง 4 นั้น พบว่า ทักษะการพูดภาษาอังกฤษ เป็นสิ่งที่ยากที่สุดสำหรับชาวจีน รองลงมาคือการฟัง การเขียน ส่วนทักษะที่มีความยากน้อยที่สุดสำหรับชาวจีนก็คือ ทักษะการอ่าน

เพอวิส (Purvis. 1980 : 163-175) ได้ทำการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยเปิด พบว่า การที่ครูมีเอกสารการสอนอยู่แล้ว ทำให้ครูไม่ชวนขอข้อค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม และในบางครั้งผู้เรียนยึดมั่นเฉพาะเอกสารการสอนของมหาวิทยาลัย ทำให้ไม่รู้จักกว้างส่วนสื่อการเรียนใช้สื่อผสมประเภททางเดียว ผู้เรียนไม่มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นได้ตอบได้ เป็นสาเหตุให้ผู้เรียนขาดทักษะในการแสดงออกทุกด้าน

โคโลเลย์ (Cololay. 1977 : 4977-A) ได้ทำการศึกษาผลการใช้การแสดงบทบาทสมมติ ในการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา 3, 4 และ 5 จำนวน 142 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ใช้เวลา

ทดลอง 2 สัปดาห์ วันละ 30 นาที ทุกวัน มีการทดสอบก่อนเรียนและภายหลังการเรียน กับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า การนำบทบาทสมมติมาเป็นองค์ประกอบในการเรียนการสอน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนมากกว่ากลุ่มควบคุม ทำให้นักเรียนมีสังคมมีดีขึ้น และเปลี่ยนแปลงจากการขีดตนเองเป็นศูนย์กลางมากขึ้น

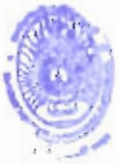
กู๊ด (Good. 1993 : 127-144) ได้สรุปลักษณะการสอนของครูต่อผลการเรียนการสอนว่าการสอนอย่างกระตือรือร้นของครู ได้แก่ ครูมีความเข้าใจในความคิดรวบยอดของวิชาที่สอน สามารถอธิบายความหมายของสิ่งที่สอนได้ชัดเจน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม เอาใจใส่ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน และพร้อมที่จะสอนเสริมเมื่อนักเรียนไม่เข้าใจ ซึ่งลักษณะเหล่านี้ของครูจะส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น

โรไมน์ (Romine. 1974 : 139-143) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศการเรียนการสอนในระดับมหาวิทยาลัย พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ดีขึ้น ผู้สอนจะต้องสร้างสภาพแวดล้อม ดังนี้

1. ด้านบุคลิกภาพของผู้สอน ต้องเป็นคนกระฉับกระเฉง มีอารมณ์ขัน สนใจในวิชาที่ตนสอน ให้ความจริงใจและเป็นกันเองกับผู้เรียน
2. ด้านการเตรียมการสอน มีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี ชี้แจงให้ผู้เรียนทราบถึงวัตถุประสงค์ในวิชาที่เรียน จัดหาอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวก รวมทั้งแนะนำหนังสืออ้างอิงต่าง ๆ
3. ด้านผลการสอนที่ผู้เรียนได้รับ ผู้เรียนต้องได้รับประโยชน์จากความตั้งใจจากวิชาที่ผู้เรียนเลือก ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนและลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง
4. ด้านการเสนอเนื้อหา เช่น พูดหรืออธิบายชัดเจน ใช้คำถามและกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด สามารถใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหา
5. ด้านการประเมินผล การนำข้อมูลย้อนกลับและเสริมแรงทางการเรียน เช่น มีการทำรายงานผลงานภาคปฏิบัติหรือผลการทดสอบ เมื่อตรวจแล้วจะต้องรีบแจ้งผลให้ผู้เรียนทราบทันที

บัลควิลล์ (Balkwill. 1999 : CD-ROM) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความตั้งใจในการมีส่วนร่วมของครูในกิจกรรมการศึกษานอกชั้นเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูจะเข้าร่วมทำกิจกรรมการศึกษานอกชั้นเรียนมากขึ้น ถ้าครูมีความกระตือรือร้นสูง มีความชื่นชอบต่ออาชีพ เคยมีประสบการณ์ และเคยเข้าร่วมกิจกรรมนอกชั้นเรียนมาแล้ว

ซีโมเน (Simone. 1997 : CD-ROM) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความตั้งใจในการทำงานของครูการศึกษาพิเศษ ผลการวิจัยพบว่าความขัดแย้งในด้านบทบาททัศนคติต่อการนำนักเรียนพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติ ความเปลี่ยนแปลงด้านบุคลิกภาพ และความเปลี่ยนแปลงของบุคลากร

ในโรงเรียนมีผลกับความกระตือรือร้นในการสอนของครู ครูการศึกษาพิเศษมีความคาดหวังทางอาชีพสูง นอกจากนั้นยังมีทัศนคติในทางบวกต่อการนำนักเรียนพิเศษเรียนร่วมกับนักเรียนปกติ

จากงานวิจัยของนักการศึกษาข้างต้น พอสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นรูปแบบการสอนที่สำคัญอีกรูปแบบหนึ่ง ที่จะช่วยสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้กับผู้เรียน และสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียน ซึ่งการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการดำเนินการในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของครูผู้สอน ในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ อันจะมีผลทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ครูผู้สอนจำเป็นต้องพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ เพื่อผลประโยชน์ของผู้เรียนเป็นที่ตั้ง

8. สรุปแนวคิดและหลักการที่นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแนวคิดและหลักการข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดและหลักการที่สำคัญที่นำไปสู่การกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดและหลักการสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก เป็นแนวคิดเกี่ยวกับบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ ครูผู้สอน ที่ทำหน้าที่จัดกระบวนการเรียนรู้ ที่มุ่งประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยเน้นที่บทบาทของครูผู้สอน ในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยพบความขัดแย้งเกี่ยวกับบทบาทของครูผู้สอนของนักวิชาการ คือ อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 76-77) กล่าวว่า ครูผู้สอนมีบทบาทแตกต่างกันตามเทคนิคของวิธีการสอนที่ใช้ แต่ไม่ว่าจะสอนโดยใช้วิธีใดก็ตาม ครูผู้สอนก็จะมีบทบาทหลัก ๆ เหมือนกัน คือ บทบาทในการนำเข้าสู่บทเรียน (การเตรียมการ) บทบาทในการปฏิบัติกิจกรรม (การดำเนินการ) และบทบาทในการสรุปและวัดผล (การวัดและประเมินผล) แต่ สุพจน์ เต็มเข้ม (2541 : บทคัดย่อ) ได้กล่าวว่า ครูผู้สอนในวิชาที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน และเน้นที่บทบาทของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤติของชาติ และในการจัดการเรียนรู้นั้น ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา (กรมวิชาการ. 2544 ก : 5)

ประการที่สอง จากแนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 22 ที่กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้

และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ซึ่งเป็นหลักการในการจัดการเรียนรู้ของครู
ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และกรมสามัญศึกษา ก็ได้กำหนดบทบาทในการจัดการเรียนการสอนโดยยึด
ผู้เรียนเป็นสำคัญ ของครูผู้สอน (กรมสามัญศึกษา. 2543 : 35) เพื่อเป็นแนวทางให้ครูได้นำไปใช้ในการ
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และได้กำหนดบทบาทของครูผู้สอนโดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ
ขั้นตอนการเตรียมการ ขั้นตอนการดำเนินการ และขั้นตอนการประเมินผล